

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

Üç Ayda Bir Çıkar / Sayı: 159

Ocak - Şubat Mart 2019

İŞÇİ SAĞLIĞI

İŞ GÜVENLİĞİ

ERGONOMİ

İŞ HİJYENİ

ÇEVRE

TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ

ÇOCUK EMEĞİ

KADIN

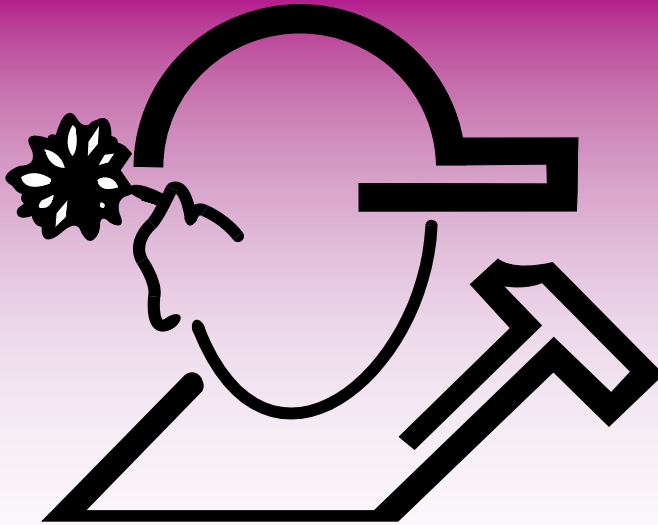
SOSYAL POLİTİKA

NÜFUS

SOSYAL HEKİMLİK

www.fisek.org.tr

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 38. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 28. Yılı*

Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK'i Anma Etkinliği

30 Mart 2019 - Saat: 15:30

**İşçi Sağlığı Önderi ve Emekçi Çocukların Dostu
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK'i Doğumunun 68. Yılında
Saygıyla Anıyoruz.**

PROGRAM :

- 15: 30 Bir Yılın Ardından:
Susunluklar Büyüdükçe
Karanlıklar da Büyür (Saydam Gösterisi)
- 15: 40 Çocuğun İnsan Hakları Ödülü'nün verilmesi
- 16: 00 Prof. Dr. Gürhan Fişek
Sosyal Politika Makale Ödülü'nün verilmesi
- 16: 20 Sanata Saygı (Barış Dinletisi)
Sanatçı: Tuncer Tercan (Devlet Opera ve Balesi)

Yer : Çağdaş Sanatlar Merkezi
Yaşar Kemal Konferans Salonu
Kennedy Cad. No: 4
Kavaklıdere / ANKARA

DÜZENLEYEN KURULUŞLAR

FİŞEK ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞAN ÇOCUKLAR
BİLİM ve EYLEM MERKEZİ
VAKFI

Çankaya
BELEDİYESİ

Yitirilecek Zaman Yok⁽¹⁾

A.Gürhan FİŞEK (**)

İşyerinde sağlık güvenlik ve çevre (İSİG) söz konusu olduğunda “ateş” yalnızca düştüğü yeri yakmıyor; çevresini de yakıyor. Ostim patlamalarında, İstanbul yangınlarında ve Çernobil felaketinde gördük; yapılan hatalar bir işyerinin sınırlarını çoktan aşıyor. Ostimdeki patlamaları düşünürken, doğal olarak “organize sanayi” olgusu ve “komşuluk” ilişkileri dikkati çekiyor.

Organize sanayi bölgeleri iki çeşit: Bir grubu henüz inşaatına başlamadan organize sanayi olarak tasarımıyor ve adlandırılıyor. Diğer grubu da “Sonradan Olma”. Daha önce küçük sanayi siteleri biçiminde yapılmış; sonradan organize sanayi olarak adlandırılmış. Dükkan denilen atelyeler yanyana dizilmiş. Binalar yapışık düzen.. Önlerindeki küçük bahçeyi de çoklukla dükkana katarak alan kazanılmaya çalışılıyor. Bodrumlu olanlarında çoklukla ikinci çıkışlar yok. Ostim ve İvedik Organize Sanayi işte bu ikincilerden; “sonradan olma”.

Ostim ve İvedik Organize Bölgeleri yanyana... Toplam 12.500 işyeri bulunduğu söyleniyor. Bu bölgelerin talihsizliği, büyüyen işyerinin genişleme alanı bulamaması.. Onun için belli bir ölçeği aşan işyerleri, hızla bölge dışına kayıyor. Böylece bu bölge, küçük ölçekli işyerlerinin oluşturduğu “derleme” bir bölge olarak kalmak zorunda. Kent içerisinde küçük sanayi siteleri kalmadığı için, tüm ilgi bu iki bölgede. Yeni işyeri açanlar için de başka bir seçenek yok. Dolayısıyla bu yapı, öz sermayesi düşük, çalışma yaşamında deneyimsiz işverenlerin de sıklıkla rastlandığı bir görünüm veriyor. Bunun sonucu olarak, bölge, işyerinde sağlık güvenlik çevre açısından önlem alma çabası içinde olan ile böyle bir kavramdan habersiz olanı yanyana barındırıyor. En büyük tehlike bu.

Çünkü yapışık düzen inşaat, komşudan olan her olumsuzluğun, zincirleme çevreyi etkilemesine yol açıyor. Sözgelimi, “darbe” gürültüsüne yol açarak çalışan bir işyerinin, çıkardığı yüksek gürültüden, kendi işçileri kadar komşu işyerinin işçileri de fazlasıyla etkileniyor. Hiçbir gürültünün bulunmadığı ve kimyasal maddelerle işlem yapılan bir işyerindeki işçi kulak tıkacı mı kullanacak?! Bu da yetmez, sarsıntının iletilmemesi için, iki dükkanın temelleri ayrı ayrı mı atılacak?! Bu

olanaksız, iş işten geçmiş. Kimyasallarla işlem yapan işyeri istediği kadar İSİG konusunda duyarlı olsun; kaçınılmaz olarak işçileri gürültüye bağlı işitme kaybına uğrayacak. Ama yıllar sonra bu meslek hastalığının sorumlusu olarak kim gösterilecek ve bu üçüncü kişi nasıl bulunacak?!

Tam tersine, kimyasal maddelerle uğraşan işyeri İSİG konusunda sorumsuz davranmaktaysa; atıklarını kanalizasyona veremekteyse; depolama ve havalandırma yapmıyorsa; komşusunun işçileri nasıl etkilenecek?! Onların uğradıkları meslek hastalıkları, nasıl saptanacak ve gösterdikleri belirtilerin yaptıkları işlerle bağlantılı olduğu nasıl hatırlanacak?! Ostim ve İvedik Organize Sanayi Bölgelerinde yaşanan patlamalar, iş kazaları boyutlarında da komşuların korumasız olduğunu ortaya koydu.

Burada üzerinde durulması gereken olgu, atalarımızın büyük bir doğrulukla söylediği gibi “kurunun yanında yaşın yanması”. Burada “kuru” olarak nitelendiğimiz, her türlü iş kazasıyla meslek hastalıklarına eğilimli işyerlerinin, çalışma yasalarıyla uyumlu hale getirilmesi nasıl gerçekleştirilecek? Bunun için denetim mekanizmaları var mı?

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın en iyimser tahminlerle, işyerlerinin ancak %5’ini yılda bir kez denetleyebildiğini anımsayalım. Bu hesap, kayıt dışı işyerlerini kapsamıyor. Demek ki, tek başına devletin iş teftişiyle bu bölgelere egemen olmasına olanak yok. Buradan da iş sağlığı güvenliği ile ilgili yasaların tam olarak uygulanmadığını çıkarıyoruz.
- Küçük işyerlerinin yer aldığı sitelerin tümü kooperatifler kurularak oluşturulmuş bölgeler. Kooperatifçilik, tek başına güç yetiremeyenlerin, biraraya gelerek ve ödemeleri zamana yayarak, hedefe ulaşma yolu. Nedense inşaatlar bittikten sonra, karşılıklarına çıkan sorunların çözümünde, işverenler, kooperatif yöntemleri unutuyorlar.
- Küçük sanayi bölgelerinde yer alan işyerleri arasında 50 ve daha çok işçi çalıştıran işyerlerinin oranının % 1 bile olmadığı düşünüldüğünde, işyeri hekimi, işyeri hemşiresi, iş güvenliği uzmanı bulundurma yükümlülükleri yok. Demek ki, İSİG önlemleri alabilmeleri için, bu konuyu teknik yönleriyle bilen danışmanlara ulaşmalarını da zorlayan bir yasal ortam yok.
- İşyerlerinin küçük ölçekli olması dolayısıyla, bölge tümüyle işçi sendikalarının ulaşamadığı

(1) Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Sayı : 115, Mart-Nisan 2011 Dergisi’nden alınmıştır.

<https://www.gurhan.fisek.net/yitirilecek-zaman-yok/>

* Prof.Dr.,

yerlerden.. Dolayısıyla işçi sendikalarını da bir denetim ögesi olarak göremeyeceğiz.

- Burada bulunan işyerlerinin büyük bir bölümü, ticaret ve sanayi odalarına kayıtlı olarak çalışıyor. Dolayısıyla TESK bünyesinde örgütlenmiş değiller. Eğer esnaf ve küçük sanatkar sayılmış olsalardı, 507 s.k. Tarafından öngörülen İDDG (İşyeri Denetleme ve Danışmanlık Grupları) denilen ve yine işyeri sahipleri tarafından oluşturulan denetmenlerce denetlenebilirlerdi.
- Komşu tarafından denetlenme, eleştirilme geleneği yerleşmiş değil. Organize sanayi sitesi yönetimleri de bugüne değin İSİG konusunda bırakın denetlemeyi, destek olucu girişimlerde de bulunmuş değil (Bir kaç sınırlı OSB örneği dışında).
- Bir çok işçinin çıraklığını ya da stajyerliğini bu küçük işyerlerinde yaptığı ve daha sonra büyük işyerlerine geçtiği düşünülürse, güvensiz alışkanlıkların çoktan edinildiği ve davranışlara sindiği anlaşılır.

Toplu yaşanan bölgelerde, kimsenin “ben yaptım oldu” demeye; ya da olaya “cezası neyse öderim” mantığıyla yaklaşmaya hakkı yoktur. Karşılıklı hak ve ödevler çerçevesinde hareket edilmelidir. Bunu başarabilmenin yolu, yasalara koşulsuz uymaktan geçer. Kimse kendisini yasa koyucudan daha akıllı ya da daha kapsamlı düşünebilen kişi olarak sanıp, kendine göre kural koymasın.

II

Çözümler üzerine odaklanmayan saptamalar bizi bir yere götürmez. 90 yılı aşkın iş sağlığı güvenliği uygulamalarından ne dersler çıkarmalıyız? Yasa koyucuların büyük bir özenle oluşturduğu iş sağlığı güvenliği mevzuatını eksiksiz nasıl uygulayabiliriz? Her şeyden önce, “gönülsüz” olmaz. Başarının anahtarı polisiye önlemlerden ve zorlamadan geçmiyor.

İş sağlığı güvenliği hem işçinin ve hem de işverenin “gönünü alma”dan uygulanamaz. Önce gönüllüler ile işe girerek, güvenlik kültürünü yaygınlaştırabiliriz. Bunu başarabilmek için çok çalışmamız ve uygun stratejiler geliştirmemiz gerekir.

Kanımızca, bu alanda başarı kazanabilmek için iki düzeyde öncelikleme yapıp, strateji geliştirmek yerinde olur :

1) İşyeri Düzeyi :

a) Öncelikli Hedef : Elliden az işçi çalıştıran küçük işyerleri.

b) Gerekçe : İşyerlerinin %98’ini ve çalışan işçilerin %40’ından fazlasını kavrayan elliden az işçi çalıştıran küçük işyerleri, kötü çalışma koşullarıyla kendilerini belli

etmektedirler. Ülkemizde meydana gelen iş kazalarının üçte ikisi bu ölçekteki işyerlerinde ortaya çıkmaktadır . İşyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, işyeri hemşiresi bulundurma yükümlülükleri yoktur. Sendikalar bu ölçekteki işyerlerine ulaşamamıştır.

c) Uygulama Önerisi : Elliden az işçi çalıştıran işyerlerinde ortak sağlık güvenlik birimlerini (OSGB) özendirmeliyiz. Bu konuda ülkemizde başarılı örnekler vardır. 1982 yılından beri başta Ankara olmak üzere, İstanbul, İzmir ve Denizli illerinde, küçük ölçekli işyerlerini biraraya getirerek işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığından yararlanmalarını sağlayan bir model çalışma vardır (Fişek Modeli) . Aradan geçen 29 yıla karşın, bugün de, Ankara’da varlığını sürdüren bu çalışma, bir çok bakımdan esin kaynağı olmuş ve ödüller kazanmıştır.

2) Ülke Düzeyi :

a) Öncelikli Hedef : Katılımcılığın geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması.

b) Gerekçe : 1936 yılından beri önce İktisat Vekaleti müfettişleri, 1946 yılından sonra Çalışma Bakanlığı ve SSK müfettişleri, iş sağlığı güvenliği önlemlerinin uygulanmasını izlemekle görevlendirildiler. Ama istatistikler, devlet olanakları ile yeterli olunamadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında, meslek odalarının ve sivil toplum örgütlerinin özgün çalışmaları vardır. Öte yandan, azımsanmayacak sayıdaki işyerinde de, çeşitli gerekçelerle, iş sağlığı güvenliğinin geliştirilmesi için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu işyerleri ile ülke düzeyinde oluşumlar arasında da yeterli etkileşim ve destek mekanizması oluşturulamamıştır.

c) Uygulama Önerisi : Katılımcı ve konuyu sahiplenen toplumsal kümelerin eşit haklarla temsil edildiği idari-mali yönden özerk bir İş Sağlığı Güvenliği Kurumu’na gereksinme vardır. Bu kurum, işyeri düzeyindeki iş sağlığı güvenliği kurulları ile zincirleme bağlantı içerisinde olmalı. Denetleyici değil, daha çok özendirici ve uygulamayı yönlendirici düzeyde işlev üstlenmelidir. Bütün kuruluşlar çalışmalarını, bu kurum aracılığıyla eşgüdüm içinde ve birbirine destek olarak yürütmelidirler. Bu konuda ülkemizde 1978 , 2000 ve 2008 yıllarında ortaya konulan üç ayrı girişim vardır. Bunlardan sonuncusu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nca hazırlanan İş Sağlığı Güvenliği Yasa Tasarısı’nın gövdesini oluşturmak üzere geliştirilen “Öneri”dir . Hazırlayanlarca hala arkasında durulan bu öneri, henüz, kabul edilmemiştir.

Türkiye’nin iş sağlığı güvenliği yönünden yitirecek zamanı kalmamıştır. Dünya yüzeyinde siyasal ve ekonomik yönden kazandığı konum ile hiç bağdaşmayan iş sağlığı güvenliği tablosunu, toplumsal bir güçbirliği ile düzeltmeliyiz.

Çocuk İşçilik Olgusuna Nedensellik Bağlamında Bakmak ya da “Bizi Bize Anlatmak”

Taner AKPINAR (*)

Biz fakirler, zavallılar, yarım yamalaklar, ... Hep bizim adımıza, bize benzemeyen insanlar çıkarıyorduk aramızdan. Kimse bizim tanımımızı yapmıyordu ki biz kimiz bilelim. Gerçi bazı adamlar çıktı bizi anlamak üzere; ama bizi size anlattılar, bizi bize değil. Tabii sizler de bu arada boş durmadınız. Bir takım hayır kurumları yoluyla hem kendinizi tatmin ettiniz, hem de görünüşü kurtarmaya çalıştınız. Sizlere ne kadar minnettardık. Buna karşılık biz de elimizden geleni yapmaya çalıştık: kıtlık yıllarında, sizler bu dünyanın gelişmesi ve daha iyi yarınlara gitmesi için vazgeçilmez olduğunuzdan, durumu kurtarmak için açlıktan öldük; yeni bir düzen kurulduğu zaman, bu düzenin yerleşmesi için, eski düzene bağlı küteller olarak biz tasfiye edildik (sizler yeni düzenin kurulması için gerekliydiniz, bizse bir şey bilmiyorduk); savaşlarda bizim öldüğümüze dair o kadar çok şey söylendi ki bu konuyu daha fazla istismar etmek istemiyoruz; bir işe, bir okula müracaat edildiği zaman fazla yer yoksa, onlar kazansın, onlar adam olsun diye biz açıkta kaldık; yani özetle, herkes bir şeyler yapabilsin diye biz, bir şey yapmamak suretiyle, hep sizler için bir şeyler yapmaya çalıştık. Bütün bunlar olurken birtakım adamlar da anlayamadığımız sebeplerle anlayamadığımız davalar uğruna yalnız başlarına ölüp gittiler. Böylece bugüne kadar iyi (siz) kötü (biz) geldik.

Bize, sizleri, yargılamak gibi zor ve beklenmeyen bir görev ilk defa verildi; heyecanımızı mazur görün. Aramızda hukukçu olmadığı için söz uzatılmadı, sanıkların kendilerini savunmalarına izin verilmedi. Gereği düşünüldü. Sanıkların ellerinden başarılarının alınmasına oybirliğiyle karar verildi.

*(Oğuz Atay, **Tutunamayanlar**, 69.Baskı, İletişim, İstanbul, 2014, sayfa 225-226).*

Oğuz Atay'dan alıntılanan bu kesit, öylesine bir edebi süsleme olsun diye veya bir duygu sömürsü yapmak için değil, bu yazının meramını dile getirebilmesine yardım etsin diye (ki bu yardımı fazlasıyla yapmaktadır) yazının başına konuldu! Bunun, konunun bütünüyle ilgisi var, o nedenle, yazının sonunda bundan söz etmek daha iyi olur.

Daha önce uluslararası kuruluşların gerek çocuk işçilik, gerekse çocuklara ilişkin başkaca olguları incelemeye yönelik yaklaşımları üzerine yazılar kaleme alıp, bu yaklaşımların, sorunları nedensellik

<http://ayrintidergi.com.tr/calisan-cocuk-ve-ruh-sagligi/>

ilişkisi içerisinde açıklamaktan uzak olduğunu ileri sürmüştük. Elbette, sözü edilen yaklaşımların, bir cehalet neticesinde değil, bir ideolojik tutum gereği, gayet bilinçli bir şekilde, tercihen benimsendiğinin farkındayız!

Dolayısıyla, bu bağlamda, üç görevimiz vardır. Birincisi, bu karşıt ve katı ideolojik tutumun takipçisi olup onu hep açık etmektir. İkincisi, onun üzerini örttüğü nedensellik ilişkisini ortaya koymaktır. Üçüncüsüne ise, konunun doğrudan muhataplarıyla birlikte hareket etmektir. Buna yazının sonunda Oğuz Atay'dan yapılan alıntı ile birlikte değinilmektedir.

Birincisini önceki yazılarda elden geldiğince yapmaya çalıştık. Şimdi ikincisini yerine getirmeye gayret edelim.

Çocuk işçilik olgusunu, yönetsel olarak, herhangi bir ülke, bölge ya da sektör özelinde bir incelemeye girilmezden önce, bir meta kuramla, küresel düzeyde ele almak ve dünyadaki egemen toplumsal sistemle ilişkilendirmek gerekmektedir. Wallerstein'in (2013: 189) ifadesi ile, “Tüm zaman ve mekanlar için değişmez kalan toplumsal gerçeklikler yoktur; ama herhangi bir toplumsal gerçekliği ancak bir üst anlatının bir parçası olarak bilebiliriz”.

Bugün dünyada egemen toplumsal sistem kapitalizmdir ve kapitalizmin bugününe egemen olan ekonomi-politik yaklaşım ise piyasa düzenidir. Piyasacı yaklaşımın geri kalmışlık, yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar hakkındaki açıklaması ise, Bernstein'in (1992: 24), İngilizce *residualist* (*) olarak adlandırdığı (ve karşı çıktığı) yaklaşımla, bu sorunların, en temelde, piyasa düzenine eklemlenip-eiklemlen(e)memek ile ilişkili

(*) Dr., Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

(*) *Residual* artık, arta kalan demek ve bundan hareketle, *residualist* yaklaşım piyasanın dışında kalan ve piyasa düzeni yaygınlaşıp yerleştikçe çocuk işçilik ve diğer kalıntılar kendiliğinden yok olacak gibi bir içeriğe sahiptir.

olduğu yönündedir. Diğer bir ifade ile, bu sorunlar, kapitalist gelişmeyi sağlayamamış olanlara özgüdür ve çözümü de kapitalist piyasa düzeninin tesis edilmesinden geçmektedir. Bu yaklaşımın savunucularından Amartya Sen'e (2000: 7) göre, piyasanın ne getirip getirmeyeceği bir yana, piyasalara dahil olma özgürlüğünün kendisi kalkınmaya ciddi bir katkıdır.

Bernstein (1990), Dünya Bankası'nın meseleyi kavrayışının ve uygulamaya koyduğu politikaların bütünüyle bu yaklaşıma yaslandığını da tespit etmektedir. Selwyn (2014: 2), bu yaklaşımın Birleşmiş Milletler'in Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne de bütünüyle sinmiş olduğuna, öyle ki, bu projenin mimarlarından Jeffrey Sachs'ın, küresel Güney'de, "terleme atölyeleri" (*sweatshop*) diye anılan, ağır çalışma koşullarının hüküm sürdüğü küçük üretim atölyelerinin yaygınlaşmasını, söz konusu proje açısından olumlu bularak desteklediğine dikkat çekmektedir.

Bu tartışma daha fazla uzarsa, yine yeniden uluslararası kuruluşların yaklaşımlarına saplanıp kalınmış olduğu gibi bir izlenime yol açabilir! Neyse ki öyle değil, sağlıklı bir nedensellik çözümlemesi

yapabilmek için bu kadarla kalmak koşulu ile anaakım yaklaşıma değinmek kaçınılmazdı.

Yoksulluğun, işsizliğin ve de çocuk işçiliğin en başta gelen nedeni, bugün küresel ölçekte hakim olan ve yerel ölçekte uygulanan politikalara da şeklini veren, bu (*residualist*) ekonomi-politik yaklaşımdır.

Bu yaklaşıma göre yorumlarsak, az gelişmişlik; örnek alan/alması gereken, gelişmişlik; örnek alınan/alınması gereken, aynı şekilde, yoksul; örnek alan/alması gereken, refah düzeyi yüksek olan; örnek alınan/alınması gereken konumunda bulunmaktadır. Örnek alanla alınan arasında bir ilişkisellik olmayıp, olsa olsa bir mesafe ya da zaman bulunmaktadır. İkincisi birincinin ulaşması gereken ideal tiptir. Bunun yolu da ona öykünerek ya da onun izinden giderek, onun vardığı yere varıp, ona benzemektir.

Oysa ki, bu konumlar arasında ters orantılı bir ilişkisellik bulunmakta ve bu ilişkisellik *residualist* yaklaşım tarafından sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Tartışma, açlık, yoksulluk, çocuk işçilik, işsizlik vb sorunların piyasa düzenine katılmakla çözüleceği gibi bir noktadan başlatılmaktadır. Bize göre, bu doğru bir başlangıç noktası değildir. Bu sorunları var edenin ne olduğu ve bunların tarihsel olarak ne zamandan beri varolduğu sorularını sorarak başlamak doğru bir başlangıç noktasıdır. Bu soruları sormak, *residualist* yaklaşıma karşı ilişkisellik ve tarihsellik yaklaşımını

(Bernstein, 1992; Selwyn, 2014) savunmanın bir gereğidir. Meseleye ilişkisellik yaklaşımı ile baktığımızda, çocuk işçiliğe ilişkin şu tespitleri yapabiliriz:

Piyasa düzenini küresel ölçekte tesis etme baskısı, sözü edilen sorunları var eden ana kaynaktır. Bu baskı devreye girdikten sonra, bunun yerel ölçekteki yansımaları ülkeler, bölgeler ve sektörler düzeyinde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Türkiye’de mevsimlik tarımsal işlerde çalışan çok sayıda çocuk (Kalkınma Atölyesi, 2013) Jeffrey Sach’a göre, piyasa düzenine eklenme yönünde merdivenin ilk basamağına adını atmıştır. Ya da Amartya Sen’e göre, şükürler olsun ki, piyasaya erişme özgürlüğüne kavuşmuştur. Buna karşın, ilişkisellik yaklaşımına göre ise, bu çocuklar, tarımsal destekleme alımı politikalarının piyasacı tarım politikalarıyla ikame edilmesinin sonucunda yoksulluğun içine düşürülmüştür. Çocukluklarını çalışarak geçirmek zorunda kalarak da bu sınıfsal konumlarını piyasa düzeninde sürekli olarak yeniden üretmek gibi bir girdaba kapılmaktadırlar.

Piyasa düzeni tesis edilirken, işgücü piyasalarının,

esneklik söylemi altında, devletin sosyal politikalarla düzenleyici müdahalesinin dışına çıkartılması, çocukları kendi gelişimleri ve gelecekleri için piyasaya dahil etmek amacıyla mı, yoksa ucuz işgücü kaynağı olarak sermaye lehine işgücü havuzuna dahil etmek için midir? Dertli’nin (2018) resmi veriler üzerine yaptığı değerlendirme, bunun ikincisi için olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Eğitim süreçlerinin piyasalaşması sonucu zorunlu temel eğitimden sonrasına devam etmek için gerekli giderleri karşılayamayan ve zorunlu tek seçenek olarak çiraklık “eğitimine” yönelen çocuklar, onları mağdur eden bir başka ekonomik yapıdan, ‘mutlu olacakları’ piyasa düzenine geçiş yapmıyorlar. Piyasa düzeni tesis edilirken ellerinden alınanların ardından piyasanın onlara sunduğu bu tek seçeneği seçmek zorunda kalıyorlar (Akpınar ve Gün, 2016).

Örnekler çoğaltılabilir, ancak bu benimsediğimiz yaklaşımı ve ulaşacağımız sonucu değiştirmez. Bununla birlikte görevimiz de burada bitmez, tam tersine, tam da burada üçüncü ve en temel görev başlar. Yoksa diğer iki görevi yerine getirmiş olmanın çok anlamı ve önemi kalmaz. Üçüncü görev, bütün bu tartışmaları, karşıt iddiaları, çözümlemeleri, konunun doğrudan muhataplarıyla birlikte yapmak ve birlikte bir çözüm arayışına girişmektir. Oğuz Atay’dan alıntıladığımız kesit işte bunların hepsini birlikte içermektedir. Sorunu sınıflararası ilişkisellik bağlamında ele alıp, çıkarları zıt olanları karşı karşıya koymakta ve bununla da yetinmeyip, bu ilişkisellikte ezilen tarafı belirleyici özne haline getirmektedir. Ezilen tarafın nasıl özne haline getirileceğine ilişkin elde hazır bir reçete yok, olamaz da, ama bu, oluşturulamaz demek değil, mutlaka bir yolu bulunur. Bunun yolu, tek taraflı olarak onlar adına konuşmaktan değil, onları onlara anlatmaktan ve onları onlardan dinlemekten, kısacası ezilenlerin kendileriyle birlikte düşünüp birlikte eylemekten geçiyor.

Kaynaklar

Akpınar Taner and Gün Servet (2016), “Testing the human capital development model: the case of apprenticeships in Turkey”, *International Journal of Training and Development*, 20(3): 214-223.

Bernstein Henry (1992), “Poverty and the Poor”, In *Rural Livelihoods: Crises and Responses*, (Edited by Henry Bernstein, Ben Crow and Hazel Johnson), Oxford: Oxford University Press, pp. 13–26.

Dertli Nail (2018), “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Güncel Durumu Hakkında Kısa Bir Not: Kayıtdışılaşma ve Çalışma Ortamının Kötüleşmesi”, *Çalışma Ortamı*, 158: 7-9.

Kalkınma Atölyesi (2013), *Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Çocuklar - Sorun Analizi ve Politika Önerileri*, 2. Basım, Ankara.

Selwyn Benjamin (2014), *The Global Development Crisis*, Cambridge: Polity Press.

Sen Amartya (2000), *Development as Freedom*, New York: Alfred A. Knopf.

Wallerstein Immanuel (2013), *Bilginin Belirsizlikleri*, (Çev.: Berivan Alataş), İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Dijital Medyada Çocuklar ve YouTube

Murad KARABULUT (*)

Çocuklar sosyal medya platformlarında ailelerin desteği ile birlikte içerik üreticisi olarak bir pazarlama aracına dönüşmüş durumdadır. Bu sosyal medya platformlarının en önde geleni YouTube'dur. "Çocuğun zaman ve enerji harcayarak oluşturduğu içeriklerden hem sosyal medya platformlarının sahipleri, hem reklam verenler, hem de ebeveynleri kar elde etmektedir. Sosyal medyada düzenli olarak içerik üretken, abone kazanma, beğeni alma, reklam gelirlerini artırma endişesi yaşayan çocuk, çalıştırılan çocuktur."⁽¹⁾

Başta oyuncak firmaları olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin (giysi firmaları, yemek şirketleri, makyaj firmaları gibi) çocukları bir pazarlama aracına dönüştürdüğü görülmektedir.⁽²⁾

YOUTUBE VE ÇOCUKLAR

YouTube günümüzde, çocuklar tarafından bireysel ve en fazla tüketilen sosyal medya platformlarından birisidir. YouTube'a katılım şartı 13 yaş olmasına rağmen çocuklar bu yaş sınırını dikkate almamaktadır. Çocuklar, ailelerindeki yetişkin bireyler üzerinden YouTube'da istedikleri içeriklere ulaşabilmektedir. Çocuklara yönelik pazarlama kampanyalarına karşı kurulmuş bir kurum olan Campaign for a Commercial Free Childhood'un açıklamasına göre "YouTube, ABD'deki 6-12 yaş arasındaki çocukların %80'inin kullandığı ABD'li çocuklar arasında en popüler sanal platform"dur.⁽³⁾ İnternet kullanımı üzerine yapılmış benzer bir çalışmanın bulgularına göre, Türkiye'de çocukların YouTube kullanımı küresel eğilimlerle örtüşmekte ve Youtube Türkiye'de de çocuklar arasında en çok kullanılan sanal platform olma özelliği taşımaktadır.⁽⁴⁾

Amerika'da, 6 yaşındaki bir çocuğun YouTube'da oyuncak tanıtarak yılda 11 milyon dolar para kazanması, bu sektörün büyüklüğü hakkında önemli bir göstergedir.⁽⁵⁾ Türkiye'de aynı yaş grubundaki çocuklar bu kadar para kazanamamaktadır. Ancak beş yaşında bir çocuğun ailesi ile birlikte çektiği videolar sonucunda 2 milyon aboneye ulaşmış olması Türkiye'de de benzer bir sektörün gelişmekte olduğunu işaret etmektedir. Çocukların sosyal medya platformlarında, video paylaşım platformlarında içerik üretimine birçok kanal örnek olarak verilebilir.

YAPIMCI AİLE'NİN ÜCRETSİZ İŞÇİSİ OLARAK ÇOCUKLAR

Aileler çocukların "oyun oynama" videolarını kurularak platformlara kendi hesapları üzerinden yüklemektedir. Sosyal medya platformlarına yüklenen videolar üzerine yapılan incelemelerde ailelerin çocukları yönlendirdiği ve "eğlenme" halinde olan çocukların devam etmek istemese bile videoyu bitiremediği görülmüştür. Örneğin birçok Youtube kanalında olduğu

gibi üzerine inceleme yapılan bir kanalda da çocuğun "yaptığı her faaliyet bizzat kendi ebeveyni tarafından organize edilmekte ve teşvik edilmektedir."⁽⁶⁾ Buradan yola çıkarak "Babanın gelir elde etmek üzere kendi çocuğunun çocukluğunu pazarlamasından söz etmek mümkündür ve bu çocuğun emeğinin sömürsü ve istismar edilmesi anlamına gelmektedir."⁽⁷⁾

Kanalın "başarılı olması" – "para getirmesi" pek çok etkene bağlıdır. Ama en başta çekim için gerekli içerik, donanım ve bilgiye, çekimin yapılabilmesi için gerekli olan boş zamana ihtiyaç vardır ve bu da ailenin refah seviyesi ile doğrudan ilişkilidir. Aile bir yapımçı şirket gibi kendi olanakları dâhilinde bu seviyeyi temsil etmektedir.

Çocukları "başarılı" olamayan ailelerin bu durumlarda çocuklara yönelik tepkisi YouTube'daki farklı videolarda karşımıza çıkmaktadır. Bu videolarda ailelerin çocuğa hakaret etme başta olmak üzere farklı tepkiler geliştirdiği görülmektedir. Kendisini "başarılı" görmeyen, fazla tık alamayan, izlenmeyen, ünlenemeyen çocuklar ise erken yaşta bunu bir travma derecesinde deneyimlemektedir.

ÖNLEMLER YETERSİZ VE AYRI BİR PAZARLAMA ALANINA İŞARET EDİYOR

Çocukları tüketime özendiren reklamlardan arındırmak, izleyeceği videoları seçebilmek için YouTube'un kendi uygulaması başta olmak üzere çocuklara özel ayrı alanlara işaret eden uygulamalar geliştirilmiştir. Bu uygulamaların çoğu paralı olmakla birlikte parasız olarak geliştirilenler de vardır. Uygulamalar YouTube'daki içeriklerden reklamları temizlemekte ve Youtube'un video geçme algoritmasını sınırlayarak içeriklerden çocukları korumayı amaçlamaktadır. Bu uygulamalarda aileler çocukların izleyebileceği kanalları listelerek seçebilmektedir. Fakat çocukların bir pazarlama aracına döndüğü videoların olduğu kanallar da seçilirse çocuklar için bir rol model yaratılmasının önüne geçilemez olacaktır.

(*) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencisi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

YouTube'un çocukları korumak için geliştirdiği özellik Türkiye'de henüz uygulanmaya başlamamıştır. YouTube'un oluşturduğu bu filtreleme sistemi Türkiye'de uygulanmaya başlamadığı için bu alanda paralı uygulamaların ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca YouTube video seçerken Google tabanını kullandığı için YouTube'un geliştirdiği bu filtreleme sisteminin uygun olmadığı konusunda eleştirileri ve uyarılar vardır.

Çocukları korumaya yönelik geliştirilen bu ayrı alanların şirketler tarafından yaratıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Devletlerin ise bu konudaki çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Özellikle Avrupa Konseyi'nin Dijital Dünyada Çocuk Hakları Konusundaki Tavsiye Kararları hükümetleri bu konuda bir adım atmaya çağırılmaktadır.⁽⁸⁾

Türkiye'de devlet 2011 yılında "Güvenli İnternet" uygulamasına başlamıştır. Çocukların internetteki olumsuz içeriklerden korunması için "ücretsiz, talebe bağlı ve alternatif bir internet erişim hizmeti" olarak hayata geçirilen bu uygulamada çocuk profili de bulunmaktadır. Güvenli İnternet uygulaması çocuk profilinde YouTube yasak olmamakla birlikte kısıtlı şekilde erişime açık görülmektedir.⁽⁹⁾ Devletin burada sorumluluk almadığı ve YouTube gibi sanal platformlarda çocukları koruyacak alanların oluşturulmasının şirketlere bırakıldığı görülmektedir. Bu anlamda ya adı anılan platform ya da farklı ve genellikle ücretli platformlar ön plana çıkmaktadır.

Şirketlerin çocuklara yönelik "korumacı" olarak adlandırdığı farklı uygulamaların ya da içerik sınırlaması ve denetlemesi üzerine geliştirdiği alanların kendisinin ise bir "pazarlama" aracına dönüştüğü görülmektedir. Bu anlamda The Campaign for a Commercial Free Childhood'un Facebook Kids'e yönelik eleştirisi şu şekildedir:

"Campaign for a Commercial Free Childhood tam da bu sebeple Mark Zuckerberg'e Messenger Kids'i piyasadan çekmesi için bir dilekçe göndermiş bile. Uygulamada hiçbir reklam olmayacağı söyleniyor ancak Messenger Kids'in kendisi, Facebook için en büyük reklam olarak görülüyor. Uygulamayı kullanan çocuklar, Facebook'a da alı şacak ve 13 yaşını geçtiklerinde zaten tanıdıkları bir platforma üye olabilecekler. Son zamanlarda gençler Facebook'tan uzaklaştıkça platformdaki kitle de yaşılanıyor. Bunun önüne geçmek amacıyla, Messenger Kids ile kendine genç kullanıcı yetiştiriyor olması da tartışma konularından biri."⁽¹⁰⁾

SONUC OLARAK

YouTube gibi video paylaşım platformlarında şirketler çocukların çektiği videolara içerik sağlayarak, sponsor olarak onları bir pazarlama aracına dönüştürmektedir. Aileler bir yapımcı gibi bu videoları kurgulamakta ve video çekmek için gerekli donanımı sağlamaktadır. Ülkemizde bu konuda yapılan araştırmalar ve tartışmalar yetersizdir. Öyle ki YouTube bile çocuklar için geliştirdiği YouTube Kids uygulamasını birçok ülkede hayata geçirmesine rağmen ülkemizde hala uygulamaya geçirmemiştir.

Türkiye'de video paylaşım platformlarında çocuk konusunda İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin Dijital Medya ve Çocuk projesi dikkat çekmektedir. Yalnız bu projede, çocukları kendi içeriklerini ürettikleri bu tüketim

alanından kaçırırken onlara başka bir tüketim alanı işaret etmekte, devletin buradaki sorumluluklarına yeteri kadar ağırlık vermemektedir.

Öncelikle bağımsız olarak çocukların herhangi bir şirketin reklamını yapabileceği video çekme alanlarından uzak tutulması gerekmektedir ve belirli bir yaşa kadar öznesi çocuklar olan videoların çekilmesi yasaklanmalıdır. Şirketlerin bu alana dair "duyarlılığı" yetersiz kalmaktadır. Devletler bilfiil sorumlu olarak alana dair gerekli düzenlemeleri bir an önce yapmalıdır. Ayrıca halka açık, herkesin rahatlıkla erişebileceği, reklamlardan arındırılmış ve ücretsiz olarak bir sanal platform geliştirilebilir. Burada üniversitelerden ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından destek alınabilir, ortak projeler geliştirilebilir.

Dipnotlar

(1) Atalay, E. G (2018), "Sosyal Medya ve Çocuk: 'BabishkoFamilyFunTv'", Erciyes İletişim Dergisi, Sayı: Özel Sayı 1, s. 179-202

(2) 2017 yılında Serdar Yazıcı'nın Habertürk'te yaptığı özel bir habere göre YouTube'da "çocuk makyajı" sorgulaması yapınca 42 binden fazla video çıkmaktadır.

Yazıcı, Serdar "4 yaşındaki çocuklar bile makyaj videosu çekiyor! Kimse bu rezalete 'dur' demiyor" (15.10.2017)

(3) Güneri, Can, "YouTube, Çocuk Kullanıcılarının Bilgilerini Yasadışı ve Reklam Amaçlı Toplamakla Suçlanıyor" (20.05.2018)

(4) Kahraman, Ninsu, "Türkiye'de çocukların en çok vakit geçirdiği platform YouTube" (04.09.2018)

(5) "6 yaşındaki Ryan, YouTube'da oyuncak tanıtarak yılda 11 milyon dolar kazanıyor" (14.12.2017)

(6) Atalay, E. G (2018), "Sosyal Medya ve Çocuk: 'BabishkoFamilyFunTv'", Erciyes İletişim Dergisi, Sayı: Özel Sayı 1, s. 179-202

(7) Atalay, E. G (2018), "Sosyal Medya ve Çocuk: 'BabishkoFamilyFunTv'", Erciyes İletişim Dergisi, Sayı: Özel Sayı 1, s. 179-202

(8) Elmas, Beriz, "Avrupa Konseyi'nin Dijital Dünyada Çocuk Hakları Konusundaki Tavsiye Kararları" (28.10.2018)

(9) Buradaki kısıtlamanın sınırı ve bilgileri "Güvenli İnternet" uygulamasında özel olarak açıklanmamıştır.

(10) Katalon, Sezin, "İyisiyle Kötüsüyle Messenger Kids" (20.04.2018)

Çalışanların İş Güvenliğine Olan İlgisini Nasıl Artırırız ?

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

**Arzu hayatın yarısıdır,
kayıtsızlıksa ölümün⁽¹⁾.**
Halil Cibran

‘Biz iş kazalarında öldük, ölmeseydik ne iyiydi’

Atatürk Barajı seyir terasının önüne, bu baraj ve hidroelektrik santralinin (HES) inşaatında ölen işçilerin anısına bir heykel yapılmış. Heykelin üzerindeki kitabe şeklinde bir metal plakada, “Biz iş kazalarında öldük ölmeseydik ne iyiydi” cümlesi yazılı.

İş kazası sonucu “öldük” mü? Yoksa “öldürüldük” mü?

HES inşaatlarında 1 Ocak 2011- 1 Mayıs 2012 tarihleri arasında, 18 ayda 48 işçi iş kazası sonucu yaşamını yitirdi⁽²⁾.Yazılı basında bir araştırma yapıldığında, ne yazık ki; yukarıda belirtilen tarihten önceki ve sonraki yıllarda da onlarca işçinin iş kazası sonucu **öl(dürül)düğü** görülmektedir^(3,4,5,6,7,8,9,10)

Resim 1: 11.01.2014 günü, baraj inşaatında iş kazasında 3 işçi beton blok, harç ve kalıplarının altında kaldığı yer.

Örneğin: Denizli’nin Güney ilçesinde yapımı süren **Adıgüzeller-2 Hidroelektrik Santrali** baraj şantiyesinde, 11.01. 2014 günü saat 19:00 sıralarında, baraj gövdesinin yapımı esnasında dökülen **betonu tutan kalıpların ayrılarak kopması sonucu**, bir gün önceden dökülen beton blok ve dökülmekte olan beton harcı 3 işçinin üzerine devrildi. Beton blok ve kalıplar altında kalan işçilerden Emrah Öcalan (22) olay yerinde, Serdal Aykut (22) kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti. İşçilerden Mikail Doğan da ağır yaralandı^(11,12).

Resim 2: 11.01.2014’de Adıgüzül-2 HES’de yaralanan işçi Mikail Doğan^(12,13,14)

Bu işçiler **öldü mü?** Yoksa **önceden** gerekli/yeterli güvenlik önlemleri alınmadığından dolayı oluşan iş kazası sonucu istemeyerek **öld(ürüld)ü mü?**

Atatürk barajının seyir terasında olduğu gibi, Denizli’nin Güney ilçesinde Büyük Menderes Nehri üzerinde yapılan ve **30.06.1996**’da üretime başlayan **Adıgüzül Barajı ve Hidroelektrik Santrali**’nin (HES) girişine de bir anı/saygı heykel(i) yapılmış ve üzerine konan kitabe de bu baraj ve HES inşaatında **istenmeden öl(dürül)en** işçilerin adları yazılmış⁽¹⁵⁾. Oysa bu heykelleri/anıtları yapmaya gerek kalmayabilirdi.

Resim 3: Denizli’de bulunan Adıgüzül Barajı ve Hidroelektrik Santrali

Nasıl ?

Yönetim taahhüdü ve çalışanların katılımı

İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği (İSG) geliştirilirken işyeri üst yönetimi kilit bir rol oynar, çünkü kazaları önlemek ve daha iyi bir güvenlik kültürü oluşturmak, hem çalışma süresi hem de finansal girdiler için kaynak gerektirir. Güvenliğe büyük önem veren işverenler (yöneticiler) aynı zamanda çalışanlarının refahına da

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

değer verenlerdir. Yönetimin iş sağlığı ve güvenliğini önemseydiğini bir takım araç ve yöntemlerle göstermeleri çalışanlar için önemlidir⁽¹⁶⁾. Örneğin; yöneticiler güvenlik kurallarına kendileri de uymalı, takip etmeli ve tüm çalışanların da bunlara uymasını sağlamalıdır.

Çoğu durumda işyeri yaralanmaları, güvenlik önlemlerinin alınmamasının doğrudan bir sonucudur. Yöneticilerin İSG konusundaki gerçek taahhüdü ve tutumu, davranış ve eylemlerinde görülebilir.

Birçok kurulu işyerinde güvenlik önlemlerini sürekli iyileştirme gereğini kabul etmiştir. Her çalışanın, kendilerini ve diğer çalışanlarını olası işyeri tehlikelerinden korumak için en yüksek güvenlik standartlarına uymasını sağlamak önemlidir.

Şirketlerin çalışanlarını güvenlik konusunda daha fazla eğitmek ve bilgilendirmek için kullandıkları ortak önlemler den biri de **işyerinde İSG posterlerinin** (afişlerinin) kullanılmasıdır. **Etkili güvenlik posterleri**, güvenlik önlemleri ve uygulamaları hakkında canlı ve anlaşılması kolay resimlerden oluşturulabilir veya en iyi güvenlik standartlarının uygulanmasını önemini bildiren ifadeler içerebilir.

İş sağlığı ve güvenliği posterleri

İşverenler, dikkat çekici yerlerde ve özel prosedürlerin uygulanması gereken alanlarda, çalışanlara ve olası tehlikelerden etkilenebilecekler, **uygun güvenlik prosedürlerini hatırlatan işaretler, talimatlar ve/veya posterler** koymalıdır⁽¹⁷⁾.

Kutu 1:

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 178 (1). maddesine göre; "Herkesin gelip geçtiği yerlerde **yapılmakta olan işlerden** veya bırakılan eşyadan **doğan tehlikeyi önlemek için gerekli işaret** veya engelleri koymayan, ... kişi, iki aydan altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4,16, ve 17. maddelerine göre de: **İşvereni**, "mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, yeterli bilgi ve talimat verilenden dışındaki çalışanların hayatı ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri almakla vb. yükümlü kılmalıdır."

Eğitim ve öğretim

Eğitim ve öğretim, çalışanları ve yöneticileri işyerindeki tehlikeler ve bunların kontrolleri hakkında bilgilendirmek için önemli araçlardır. Böylece daha güvenli çalışabilir ve daha üretken olunabilir.

Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik gereğince verilmesi gereken eğitimler dışında da etkili eğitim ve öğretim sağlanabilir⁽¹⁸⁾.

İş başında eğitim, iş güvenliği sabah söyleşileri ve **iş güvenliği posterleri/afişleri** ile güvenlik kavramlarını iletmek; tehlikeleri ve bunların kontrollerini anlamak ve

iyi iş uygulamalarını teşvik etmede etkili olabilir.

Propaganda, öğretim, eğitim

Başlıca üç tür öğrenim vardır: Propaganda, eğitim ve öğretim.

Propaganda

Levha ve posterler kullanma, film gösterme, konuşmalar yapma, ödüllü yarışmalar düzenleme, güvenlik haftaları yapma vb.dir.

Güvenlik öğretimi

İlkokul sınıflarında başlatılabilir ve daha yüksek dereceli okullarda, teknik okul ve yüksek okullarda devam eder. Özel kurslar halinde de verilebilir.

Güvenlik eğitimi

Güvenlik eğitimi değişik kanallardan yapılabilir. Ticari ve teknik okullarda, çıraklık kursları halinde ve iş başında (işyerinde) yapılabilir.

Genel anlamda propaganda ikna etmeyi, öğretim bilgi vermeyi, eğitim ise hüner hazandırmayı amaçlar. Aralarında kesin bir sınır yoktur ve her üçünün de bilgisel değeri vardır.

Propaganda

Posterler (Afişler)

İş güvenliği posterleri (afişleri) çok çeşitlidir ve her biri iş güvenliğinin geliştirilmesinde değişik yollardan yardımcı olur: Bazıları güldürücüdür, bazıları korkutucudur, bazıları genel öneri cinsindendir, bazıları özel bir işlemdeki özel bir tehlikeyi belirtir.

Posterler aynı zamanda kötü alışkanlıkları kınamak için kullanılabilir, güvenli çalışmanın genel yararlarını açıklar veya bazı noktalar üzerinde ayrıntılı bilgi, öneri yada talimat verir. Bazen çalışanların (işçilerin) onuruna, kendine olan sevgisine, merak veya mizacına seslenerek etkili olmaya çalışır.

Pozitif poster diye bilinen bir tip posterde **önlemin** avantajları, negatif poster diye adlandırılan diğerlerinde ise dikkatsizliğin sonuçları belirtilir. Pozitif poster yanlısı olanlar güzel bir örnek verilmesinin, bu örneğin izlenmesi bakımından avantajlı olduğunu kabul ederler. Pozitif posterler özellikle aile problemleri bulunan veya benzeri problemlerin etkilerinde kalanlar için daha büyük değer taşır. Çünkü, insanlar böyle zamanlarında moral yönünden desteklenmeye gereksinime duyarlar. Bundan dolayı da korku doğurabilen negatif posterler önermezler. Diğer taraftan, negatif posterlerin kullanılmasını tercih edenler çalışanların, posterler kazayı gösteren cinsten olmayınca, etkilenmeyeceklerine inanırlar.

Gerek negatif ve gerekse pozitif posterler, ilgili çalışanın düşünme yapısına (anlayışına) göre seçilmeli ve bu düşünüş biçiminin de endüstriden endüstriye ve ülkeden ülkeye farklı olduğu kabul edilmelidir. Çalışanlar üzerinde sürekli etki yapabilecek posterlerin hazırlanması çok güç bir konudur. Bu güçlüğün yenilmesi için birçok önerilerde bulunulmuştur. Poster çizecek kişi, belirteceği ayrıntıların doğru olmasını sağlamalı ve posterini inceleyecek bir teknisyen bunun teknik yönden doğru olduğunu kabul etmeli, psikolog da istenilen algının (intibanın) yaratılıp yaratılmadığı hususunda kanısını bildirmelidir.

Bazıları posterlerin fotoğraf olarak verilmesini, bazıları da çizimlerle belirtilmesini daha önemli görüp tercih ederler. Fotoğraf halindeki posterler kaza yerini ve civarını olduğu gibi gösterme bakımından avantajlıdır. Çizim şeklindeki posterler ise yalnız dikkatin üzerine çekilmesi gerekli noktayı gösterir. Kaza ile ilgili olmayan diğer ayrıntıları önemsemezler.

Güvenlik posterleri çalışanların (işçilerin) çalışmadan biraz vakit geçirdikleri, işyeri girişi veya soyunma odaları gibi yerlere asılmalıdır. Yemekhane, kantin, çay ocağı gibi dinlenme yerlerine asılmamalıdır. Çünkü işçiler dinlendikleri yerlerde işi ve işyerini ilgilendiren hususları hatırlamak ve dolayısıyla bunları hatırlatacak şeyleri görmek istemezler.

Posterlerin yapıştırıldığı/konulduğu çerçeveler göze olumlu şekilde hitap etmeli ve bakımlarına önem verilmelidir. Çekici olarak boyanmalı, iyi cins camla örtülmeli ve iyi ışıklandırılmalıdır. İşçilerin dikkatini çekmek için güvenlikle ilgili genel not ve resimler ya da son olarak meydana gelmiş bulunan kazaya ilişkin durumlar iş sağlığı ve güvenliği (İSG) iletişim panolarında sergilenmelidir. Örneğin, bunlar normal iş sırasında zedelenmiş güvenlik ayakkabıları veya gözlükleri olabilir. İSG iletişim panolarında aynı zamanda ancak birkaç tane değişik poster göstermeli ve bunlar da bir veya iki hafta kalmak üzere, periyodik olarak değiştirilmelidir. Posterlerin her gün değiştirilmelerini de önerenler bulunmaktadır.

Örneğin, özel tipte bir koruyucu iyi ayarlanmamışsa (çoğu kez daire testerenin yarık açma bıçağında olduğu gibi) veya güvenli bir çalışma yöntemi izleniyorsa (örneğin, bir yük vincin kancasına yanlış şekilde asılmışsa) uygun talimat verilmekle bu durum düzeltilmelidir. Fakat, aynı zamanda, bu gibi durumların düzeltilmesinde **uyarıcı rol oynayan** posterlerden yararlanılabilir.

Güvenlik posterleri genel bir kuralı da belirtmek için kullanılabilirler. Örneğin, bir fabrikada meydana gelen kazalar mikrop bulaşması ile sonuçlanıyorsa, bu durum, ufak yaralanmaların iş yerindeki ilkyardımcıya gösterilmemesinden ileri gelmektedir. Böyle bir durumla karşılaşan işyeri yönetimi ilk yardımın önemini belirten posterler sağlayarak bunları bir hafta süre ile işyerinin çeşitli kısımlarına asmalıdır. Bu posterin yanına ilkyardımcı uygulayacak kişinin adı veya yaralanan kimsenin nereye başvuracağını belirten bir not eklenmelidir. Bununla beraber, **düzeltilmesi yalnızca yönetimin sorumluluğunda bulunan durumlar için güvenlik posterleri kullanılmamalıdır.** Tehlikeli bir pres tezgahına karşı önlem belirten bir poster/afiş kullanılmamalıdır. Çünkü işyeri yönetimi bu gibi presleri uygun koruyucularla donatarak, onları iyi çalışma koşullarında bulundurmakla yükümlüdür.

Bir işyerinde asılı güvenlik posterleri bunları kullanmamaktan ileri gelen kazalara karşı işyerinin sorumluluğunu kaldırmaz^(19,20).

Resim 4 : İşyerinde yapılan iş güvenliği posterleri örneği

Güvenlik posterleri iş güvenliğinin geliştirilmesinde yalnız **tamamlayıcı** olarak rol oynarlar. İyi harekete geçirmenin, iyi planlamanın, iyi çalışma alışkanlıklarının ve uygun koruyucuların yerlerini tutamazlar. Bununla beraber, çalışanları güvenlik konusunda düşünmeye yönelttiklerinden yararlıdır. Ucuza malolma ve her tarafta, gerek küçük gerekse büyük işyerlerinde, kullanıma olanakları vardır.

Posterler endüstriyel amaçlar için yararlı olabilir.

İşyeri girişinde hangi poster tercih edilmeli?

Ülkemizde birçok kurumsal firmanın girişinde iş güvenliği farkındalığını oluşturmak amacı ile İSG posterleri/afişleri konulmaktadır. Bunların da düzenli aralıklarla yenilendikleri görülmektedir. **1990'lı yıllarda yapılmış** ve aynı işyeri girişine konulmuş güvenlik posterleri buna örnek olarak verilebilir.

Resim 5, 6, 7: Kurumsal bir işyerinin girişinde, aynı yerde yapılan ve periyodik olarak değiştirilen poster örneği

İSG posterleri niçin gereklidir?

İşyerlerinde güvenlik posterlerinin önemi yedi başlık altında özetlenebilir.

1. Yaralanma durumunda işverenin sorumluluğunu azaltmak

Kutu 1: İş sağlığı ve güvenliği kontrol hiyerarşisi

Tehlikeleri ortadan kaldırma ve İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) risklerini azaltma

TS ISO 45001 (Nisan 2018) İş sağlığı ve güvenliği sistemleri - Şartlar ve kullanım kılavuzu'na (m.8.1.2) göre;

Bir kuruluş, aşağıdaki **kontrol hiyerarşisini** kullanarak tehlikeleri ortadan kaldırmak ve İSG risklerini azaltmak için proses/prosesler oluşturmalı, uygulamalı ve sürekliliğini sağlamalıdır:

- a) tehlikeleri ortadan kaldır,
- b) daha az tehlikeli prosesler, operasyonlar, malzemeler veya ekipman ile ikame et,
- c) mühendislik kontrollerini uygula ve işin yeniden yapılanmasını sağla,
- d) eğitim dahil olmak üzere idari kontrolleri kullan,
- e) yeterli kişisel koruyucu donanım kullan.

İşyerinin her yerine yerleştirilen güvenlik afişlerine rağmen, *iş kazasını önleme hiyerarşisine göre gerekli yeterlilikte önlemler alınmadığı takdirde*, hala işyerinde kazalar olabilir. Bu kazalar çalışanların ihmali sonucu da ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda, şirket pervasız çalışanların yaşadığı yaralanmalardan sorumlu tutulmak istememektedir. Çünkü, işverenlerin gerekli her türlü önlemleri almasının zorunlu olduğu gibi, çalışanların da işyerine güvenlik posterlerinin yerleştirilmesini zorunlu kılan (iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili) kurallara uymaları gerekmektedir.

Kutu 2: Türk Borçlar Kanunu

V. Düzenlemelere ve talimata uyma borcu

MADDE 399-İşveren, işin görülmesi ve işçilerin işyerindeki davranışlarıyla ilgili genel düzenlemeler yapabilir ve **onlara özel talimat verebilir**. İşçiler, bunlara dürüstlük kurallarının gerektirdiği ölçüde uymak zorundadırlar.

Kurum (işveren), **bu bilgileri** çalışanlara ulaştırmaktan sorumludur ve **çalışanların işyerindeki görevlerini güvenlik açısından iyi bir şekilde yapmalarını göz önünde bulundurmaktan sorumluluğundadır**.

2. Çalışanlar arasında güvenlik bilincini artırmak

İşyerinde güvenlik posterleri koyarak güvenlik konularını ciddiye alan bir kuruluş için her çalışan, hem işte hem de evlerinde uygulanacak olan **yüksek düzeyde bir güvenlik bilincine** sahip olacaktır.

[Kaynak: Marvin Townsen, August 1981, National Safety News, p.143. Yeniden Çizim; Ressam Feridun Yüksel]

İşyerinde kendilerini güvende hisseden çalışanlar da bu güvenlik hissine sahip olmayanlardan daha mutlu ve sadıklar. Bu nedenle, memnun ve dikkatli çalışanlar daha üretkendir ve hastalık veya iş kazası nedeniyle daha az iş günü kaybı olur. Bütün bunlar daha verimli bir işletme ve satışların artması demektir.

3. Şirketin güvenlik konusundaki taahhüdünü gösterin

Bir şirketin **güvenlik konusundaki tutumunu**, bağlılıklarını ve bu konudaki sözcüğü yayma **taahhüdünü** gözlemleyerek **belirlemek kolaydır**.

İşyerinde bu iletişim biçiminin sağlanmasında güvenlik posterlerinin kullanılmasının etkili olduğu kanıtlanmıştır. Özenle tasarlanmış ve yerleştirilmiş posterler, çalışanları **güvende tutmak için** gösterilen çaba ve özverinin birer göstergesidir. Bunlar şirketin tesislerine girerken veya çıkarken görülen ilk şeyler arasında olmalıdır.

Güvenlik posterlerinin doğru kullanımı, çalışanları; yönetimin kendilerini ve **“önce güvenlik”** anlayışını ilk sıraya koyduklarına ikna etmede iyi bir araç olacaktır.

Resim 8: Doğru mesajı hızlı ve verimli bir şekilde gönderen bir poster grubu

Güvenlik posterleri, genellikle anlaşılması kolay mesajları taşımak için tasarlanmıştır. Güvenlik posterlerinin ortak özellikleri, basit Türkçe kullanılarak inandırıcı örneklemeleri (açıklamaları) ve mesajları doğrudan iletmeleridir.

Güvenlik posterleri/afişleri tarafından iletilen ortak mesajlar şunları içerebilir:

- ✓ **Potansiyel tehlikelerle** ilgili uyarılar
- ✓ **Kaza** durumunda **acil önlemler**
- ✓ İşyerinde yapılan işlemlerle ilgili **güvenlik uygulamaları**
- ✓ İşyerinde bulunan çalışanlara yararlı olan diğer tüm ilgili bilgiler.

Resim 9: Güvenlik posterlerinin değişik boyutlarda yapılmasına örnek

Güvenlik posterleri, işçiler görevlerini yerine getirirken her zaman onları uyarırlar. Herkes meydana gelebilecek en kötü kazaların farkında olur ve bunların nasıl önlenebileceğini öğrenir (bilir).

5. Çalışanları motive edin

İyi güvenlik posterlerinin (afişlerinin) bulunduğu bir ortamda çalışanlar, işyerinde sadece kendi güvenlikleri

için değil aynı zamanda iş arkadaşlarının güvenliği için de güvenlik önlemleri almaya teşvik edilecektir. Bu, çalıştıkları sırada her takım üyesinin güvenliğini sağlayacak, çalışanlar arasında **birliği teşvik** edecektir.

6. İş kazası nedeniyle açılan olası davaları azaltarak maliyeti düşürün

İşçilerin yaralanma veya sakat kalmaları ile sonuçlanacak bir iş kazası sonrasında; yapılacak tedavi giderleri, açacakları davalar, kazanacakları tazminatlar nedeniyle harcanacak paralar, güvenlik posterlerine yapılan yatırımlardan her zaman çok daha fazla olacaktır.

Güvenlik posterlerine yapılan yatırım, **kaza olasılığını azaltacağından şirket için daha iyi tasarruflara** yol açacaktır.

7. Kazaları önleme

Bir kazanın meydana gelmesini önlemek, sonuçlarıyla ilgilenmekten **daha akıllıcadır**. İş güvenliği posterlerine yatırım yapmanın maliyeti, bir kazanın olumsuz etkileriyle uğraşmaya harcanacak paranın miktarıyla kıyaslanmayacak kadar daha ucuz ve insancıldır.

Olumlu bir güvenlik kültürü oluşturmaya devam etme kararı verilirse, o zaman bu kararı her departman/ lokasyondaki tüm çalışanlara bildirmenin zamanı gelmiştir. Bu, notlar, e-postalar, **posterler** veya başka uygun bir yöntem kullanılarak yapılabilir⁽²¹⁾.

tehlikeler olduğunu **sürekli hatırlatır**. Doğru güvenlik önlemleri alınarak kazalardan kaçınılabilir.

Bu nedenle, **güvenlik posterleri işyerinde yüksek düzeyde bir güvenlik** bilinci oluşturmaya yardımcı olur. Bu şekilde herhangi bir iş yerindeki güvenlik kültürünü geliştirirler. "Kayıp zamanlı kazasız bir yıl tamam, ikinci yıla inancımız tam" demek olasıdır.

Resim 10: İş güvenliği işletmemizde temel bir değerdir diyen işyeri poster örneği

Önemli ve insancıl olan, çalışanlar öldükten sonra onların anısına anıt dikmek değil, bu işyeri (Örneğin HES) yapılırken ve işletilirken, ölüm ve ağır kaza ile

[Kaynak: Marvin Townsend, June 1978, National Safety News, p.217. Yeniden çizim: Ressam Feridun Yüksel]

Sonuç

İş kazası oluşmayacak işyerleri oluşturmak olasıdır.

Her tehlikenin farkına varılması ve azaltılması için disiplin, özen (çaba) ve destek gerektirir, ancak herkes yapar ve gerekli zamanı ayırırsa, kazasız bir iş yeri mümkündür.

Güvenlik posterlerinin kullanımı gerekli ve çok etkili olabilir. Çalışanlara, işyerinden kaynaklanabilecek olası tehlikelere maruz (sunuk) kalabileceklere ve hatta iş yerindeki ziyaretçilere güvenlik riskleri veya olası

sonuçlanan hiçbir iş kazası olmamıştır posterini asmak ya da anıtını dikmektir.

Kaynaklar

1. <https://www.neoldu.com/hikmetli-olum-sozleri-olum-ile-ilgili-hadisler-16342h.htm>
2. <https://t24.com.tr/haber/son-18-ayda-hesve-barajlarin-yapimi-ya-da-isletilmesinde-48-isciodu,202879>
3. <https://www.haberler.com/artvin-de-baraj-insaatinda-is-kazasi-1-olu-2-9622217-haber/>
4. <http://www.milliyet.com.tr/artvin-de-baraj-insaatinda-is-kazasi-artvin-yerelhaber-2044862/>

5. <http://www.bartinolay.com/hes-insaatinda-is-kazasi-6105.html>
6. <http://www.haber7.com/genel-olaylar/haber/1194141-hes-insaatinda-is-kazasi-1-olu>
7. <https://www.haberler.com/hes-insaatinda-is-kazasi-1-olu-6411287-haber/>
8. <https://www.aksam.com.tr/guncel/hes-insaatinda-is-kazasi/haber-301259>
9. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/913948-hes-insaatinda-heyelan-can-aldi>
10. <https://www.evrensel.net/haber/81811/pembelik-hes-insaatinda-is-cinayeti>
11. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/baraj-insaatinda-is-kazasi-114916.html>
12. <https://www.sondakika.com/haber/haber-denizli-valiligi-nden-aciklama-kaliplar-tutmadi-2-5532942/>
12. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/denizlide-baraj-insaatinda-kazasi>
13. <https://www.yenisafak.com/gundem/baraj-insaatinda-gocuk-faciiasi-605661>

14. <http://www.horozmedya.com/guncel-2/adiguzeller-de-gocuk-2-can-aldi-6482.html>
15. <https://www.enerjiatlas.com/hidroelektrik/adiguzel-baraji.html>
16. https://oshwiki.eu/wiki/Zero_accident_vision
17. <https://www.business.com/articles/workplace-accidents-how-to-avoid-them-and-what-to-do-when-they-happen/>
18. <https://www.osha.gov/shpguidelines/education-training.html>
19. ...., Accident Prevention A Workers' Education Manual, Internatioal Labour Office, Geneva 1961, p.103-107.
20. Çiloğlu, Talat., Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Kazalardan Korunma İşçi Eğitim Elkitabı, T.C.Çalışma Bakanlığı, Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü (YODÇE), Ankara 1979, s.68-70.
21. <https://www.alsco.com.au/2017/03/benefits-safety-posters/>

7. İşçinin, işe girişte ve periyodik olarak "yetkili" lenmelidir. ve yetkin kişilerce" akcüler grafişinin çekilmesi, solunum fonksiyonu, işleme ve mekanik maruz- yet testlerinin yapılması, gibi test ve kontroller yaptırılmalıdır.

6. Kuiaak(iştirme) koruyucusu, güvenli gözlemler, yüz siperlikli bare, toz maskesi ve dizlik gibi kişisel koruyucu donanımlar verilmeli, temiz ortamda giyilmesi, gıkarılması ve muhafaza edilmelisi sağlanmalı ve bu durum işyeri yönetiminde denet- verilmelidir.
5. İşçilerin, çalışmaları ve işlerini gören/gözetimle- şekilde yapılmalıdır. tarafından, ekipmanın el kitabında belirtildiği (en geç üç ayda bir) yetkili ve eğitilmiş elektrikçi platform kullanılmalıdır.
4. Elektrikli el aletinin periyodik bakım ve kontrolü için standartlara uygun basamaklı merdiven/ platform kullanılmalıdır.
3. İşçinin çalışma yüzeyine güvenli inip – çıkması bacası işyeri dışına çıkacak soba kullanılmalıdır. masının gerekli olabileceği durumlarda, borusu/ 2. İstima işleminin geçitli kömür veya odunla yapı- ve kesilimle kullanılmalıdır. nılması güvenli ve sağlıklı ağısından tehlikelidir şekilde gerçekleştirilmelidir. İşyerinde maliz kulla- siz etmeyecek ve kaza riski oluşturmazacak 1. İstima amacıyla kullanılan araçlar, çalışmaları rahat- Ne yapılmalı ?

> Sayfa 39'un yaniti

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Kaçak Maden Ocağında Çalışan İşçilerin Çalışma Koşulları: Zonguldak Örneği

Yonca ELMA (*)

“Hem özel ocakta çalışıp hem de ihtiyaç duyulduğunda kaçak ocaklara gidiyorum. Sigortam yatsın emekli olayım diye özel ocakta ücretin düşüklüğüne tahammül ediyorum. Geçim sıkıntısı insanın başında olunca sabrediyor. TTK’dan çok daha az maaş veriyor özel ocak. Ben bu parayla kira veriyorum, çocuklar okuyor, evde tencere kaynıyor nasıl yetişsin yetişmiyor tabii. Buradaki çoğu insan benim gibi özelde çalışsa da kaçak ocaklara çalışmaya gider sıkıştığında. Kaçak ocaktan yolu geçmeyi yoktur bizde”.

Bu sözleri söyleyen 38 yaşında özel maden ocağı işçisidir. Ne yazık ki Zonguldak’ta binlerce işçi aynı kaderi paylaşmaktadır. Havzada “madencilik” hem bünyesinde barındırdığı iş olanaklarının kısıtlı olması hem de mevcut olan işsizlik olgusu nedeniyle binlerce insanın geçim kaynağıdır. Son derece tehlikeli olan bu işkolunda ise insanlar her an ölümlerle burun buruna çalışmaktadırlar. (Kablay, 2017). Kamu kurumu olan Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) bünyesinde çalışmayı başaranlar ise madenciler arasında kısmen şanslı olanlarıdır.

Fakat günümüzde serbest piyasa ekonomisinin bir sonucu olarak kamu kuruluşlarındaki istihdam da her geçen yıl azalmaktadır. 1980 öncesi tüm TTK’de çalışan işçi sayısına bakıldığında 60 bin civarındadır (Güler ve Tanış, 2010). Şimdi ise son verilere göre TTK’de çalışan işçi sayısı yer altı ve yerüstü olmak üzere 7 bin civarındadır (www.taskomuru.gov.tr). Hal böyle olunca da insanlar özel maden ocaklarına daha da kötüsü de enformel çalışmanın bir parçası olan ismi kaçak ama oldukça yaygınlaşmış kaçak maden ocaklarında çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır.

Ruhsatsız ocak diğer bir ifadeyle kaçak ocak; hiç bir şekilde proje ve kaydı bulunmayan, denetlenmeyen vergi vermeyen, yetki sahibi olmayan kişiler tarafından kaçak olarak çalıştırılan yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ocaklar olarak ifade edilir (http://www.meslekstalistigi.net). Mevzuatımızda ise “3213 Sayılı Maden Kanununun Ek Madde 15 kapsamında: İşletme izni veya Bakanlıkça şerh edilmiş rüdevans sözleşmesi olmaksızın, maden ocağı açılması, maden üretilmesi veya faaliyetleri durdurulmuş maden sahalarında üretim faaliyetinde bulunulması fiillerini işleyenlere üç yıldan beş yıla kadar hapis ve 20 bin güne kadar adli para cezası verilir. Bu suçlardan hüküm giyenler, infazın

tamamlanmasından itibaren on yıl boyunca madencilik yapamazlar” (http://www.mevzuat.gov.tr).

Bu çalışmada Zonguldak ilinde kaçak maden ocağında çalışan 10 işçi ile görüşülmüştür. Çalışma bu işçilerin çalışma koşullarını konu edinmektedir. Nitekim Zonguldak’ta sayısı tam olarak bilinmeyen yüzlerce kaçak maden ocağı bulunmaktadır. Bu maden ocaklarında da yüzlerce işçi çalışmaktadır. Bu kişiler Müftüoğlu ve Tanış’ın (2010), da ifade ettiği gibi “güvencesiz çalışma, düşük ücret, iş(çi) sağlığı ve güvenliğine dair tedbirlerin uygulanmamasına rağmen çalışmaktadırlar.”

ÇALIŞMAYA KATILANLARIN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmaya katılan 10 işçinin demografik özellikleri **Tablo 1’de** verilmiştir. Buna göre maden işçilerinin ağırlıklı olarak 38-42 yaş aralığındadır (%40). İşçilerin medeni durumlarına bakıldığında ise %70’i evli ve çocuk sahibidir. Eğitim durumları itibariyle ortaokul mezunları ağırlıktadır (%60). Çalışma kapsamındaki işçilerin göç etme durumları incelendiğinde; %50’sinin havzaya göç ettikleri görülmektedir. Göç etme sebeplerine bakıldığında ise %50’si havzaya iş için göç etmiştir. Göç ettikleri iller ise Bolu, Düzce, Karabük gibi Zonguldak’a çevre illerdir.

Tablo 1: Sosyodemografik Özellikler

Değişkenler	Kişi sayısı	Yüzde (%)
Yaş		
23-27 yaş	2	20
33-37 yaş	2	20
38-42 yaş	4	40
43 yaş ve üstü	2	20
Medeni durum		
Evli	7	70
Bekar	3	30
Çocuk sahibi olma		
Çocuk sahibi	7	70
Çocuğu yok	3	30
Eğitim durumu		
İlkokul	2	20
Ortaokul	6	60
Lise	2	20

(*) Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri AD Tezli Yüksek Lisans Programı

Çalışmaya katılan işçilerin gelir durumlarına bakıldığında kaçak madenlerde çalışan işçilerin %50'sinin ailesinin aylık ortalama gelirinin 2501-3000 TL aralığında olduğu görülmektedir. %40'ının ailesinde kendisinden başka çalışan kişi bulunmamaktadır. İşçilerin %90'ının da kredi borcu olduğu (Tablo 2) göz önünde bulundurulduğunda kaçak madenin işçiler için seçenek değil mecburiyet olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Kredi borçlarını ödeyebilmek için işçiler kaçak maden ocağında çalışmak zorunda kalmaktadır.

Tablo 2: İşçilerin Gelir Durumları

Ailenin Aylık Ortalama Geliri	Frekans	Yüzde
1501 TL- 2000 TL	2	20,0
2001 TL- 2500 TL	3	30,0
2501 TL- 3000 TL	5	50,0
Kredi Borcu Durumu		
Kredi Borcu Var	9	90,0
Kredi Borcu Yok	1	10,0

KAÇAK MADENLERDE ÇALIŞMA YAŞI

Çalışmaya katılan işçilerin 6'sı (%60) hem özel madende hem de kaçak madende çalışan kişilerdir. 4 (%40) işçi ise geçimini tamamıyla kaçak madenlerde kazandığı ücretle sağlamaktadır. Çalışma kapsamındaki işçilerin tamamı yer altında çalışmakta olup 7'si çalışmaya 18 yaşından önce, 2'si 18-23 yaş aralığında 1'i ise 24-29 yaş aralığında başlamıştır. 4857 Sayılı İş Yasasının 72. maddesine göre "maden ocakları ile

kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altı veya su altında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadının çalıştırılması yasaktır." Ancak çalışmada da görüldüğü gibi 18 yaş öncesi kaçak madenlerde çalışma sık karşılaşılan bir durumdur. İşçilerin söylemine göre "kaçak madenlerde çalışmaya başlamanın yaşı yoktur." Bu da bizlere madenlerde çocuk işçiliğinin boyutunu gösteren önemli bir veridir. İşçilerin mesleğe bu kadar erken başlamalarının sebebi sorulduğunda, işçilerden "babalarının yanlarında mesleği öğrenmek için" veya "maddi durum güçlüğünden dolayı (maddi yetersizlik)" erken yaşlarda madene girmek zorunda kaldıkları yanıtı alınmıştır.

KAÇAK MADEN OCAKLARINDA ÇALIŞMA KOŞULLARI VE ÜCRET

Kaçak maden ocaklarında çalışma ilişkileri farklıdır. Hiç bir yasal kaydı olmayan bu madenlerde üretim, işçilerin söylemlerine göre denetim ve kontrollere yakalanmamak için genellikle gündüzleri yapılmamakta, girişler ağaç dalları naylon gibi malzemelerle kapatılmaktadır. İş Yasasına göre madenlerde "yer altı maden işlerinde çalışan işçilerin çalışma süresi, günde en çok yedi buçuk, haftada otuz yedi buçuk saat" olarak belirtilmesine rağmen kaçak madenlerde bu çalışma süresi kuralına uyulmamaktadır. İşçilerin 6'sı (%60) günlük 8 saat çalıştığını belirtirken, 4'ü (%40) günlük çalışma saatinin 8 saati geçtiğini söylemiştir. Kaçak maden olması nedeniyle işçilerin ifadesiyle "madene sokaan kişilerin ağzından çıkacak olan süre kadar çalışmaya" mecbur bırakılmaktadır. Ücretler Soma'da meydana gelen facia sonrasında çıkarılan 6552 sayılı Torba Yasa ek madde 9 ile linyit ve kömür madeninde çalışan işçilerin ücretlerinin iki asgari ücretin altında olamayacağı belirtilmiştir (Aysan

<https://gazete.alinteri1.org/kacak-maden-ocaklari-olum-kusuyor>

ve Kablay, 2017). Kaçak madenlerde çalışan işçilerin aldıkları ücret aralığı günlük 120-160 TL arasındadır. İşçilerin ücretleri günlük veya haftalık ödenmektedir. Çalışmanın yapıldığı dönemdeki bu ücretler Yasada belirtilen tutarın çok altında kalmaktadır. İşçiler ücretlerin düşüklüğü ile ilgili olarak ise “biz ücretlerin düşüklüğünü geçtik bazen paralarımızı alamadığımız durumlar dahi oluyor, bir şey diyemiyorsun ne yapalım” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Kaçak ocaklarda çalışmanın bir sonucu olarak haklarını isteyemediklerini dile getirmişlerdir. Yani, ölümü görerek sıtmaya razı olmuşlardır. İşçilerin sendikal durumları incelendiğinde, 6’sı (%60) bir sendikaya üye iken 4’ünün (%40) sendika üyeliği bulunmamaktadır. Sendikaya üye olan 6 işçi de sendikaya yeni üye olduklarını daha önceleri sendikanın ne demek olduğunu dahi bilmediklerini söylemişlerdir. İşçilerin sosyal güvencelerine dair verilere bakıldığında ise, hem özel madende hem de kaçak madende çalışan 6 (%60) kişinin özel maden ocağından sigortası olup 4’ünün (%40) ise hiç bir sosyal güvencesi yoktur. Özel maden ocaklarında sigortalı olmak için çalışıp ücretlerin düşük olmasından dolayı da kaçak madenlerde çalıştıklarını söylemişlerdir. 42 yaşındaki kaçak maden işçisi durumu şu şekilde özetlemiştir: “Kaçak maden mecburiyet bizim için. Özelde verilen ücret belli, bari sigorta olsun diyorsun. Nereye gideceksin, nerede çalışacaksın mecbursun yasak demelerine bakmayın herkes yapıyor bunu. Yapmak zorunda kalıyor açıkçası. Biz de istemeyiz kaçak göçmek çalışmayı, içeri girdiğinde ölsen kimin umurunda. Geriye kalan ne yapacak? Hiçbir şey, kimi şikayet edecek, nereye edecek? Girmeseydi diyecekler, yasak diyecekler. Ama girmek zorundaydı demeyecekler.”

KAÇAK MADEN OCAKLARINDA İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIKLARI

Kaçak maden ocağında çalışan işçilere daha önce iş kazası geçirip geçirmediikleri ve geçirdilerse işverenlerin tepkisi ne oldu diye sorulmuştur. Bu konuda alınan yanıtlar son derece çarpıcıdır. İşçilerin hepsi daha önce iş kazası geçirdiğini söylemiştir. Bu kazaların ne tür **kazalar** olduğu sorulduğunda ise; el veya kol kesilmesi, parmak kopması, taş düşmesi, göçük, gaz sızlaması vb. yanıtlar alınmıştır. İşverenlerinin ise yakalanmak korkusuyla bir şey yapmadığını belirtmişlerdir. 41 yaşındaki madencinin ifadesi şu şekildedir: “madene bizi almaya bile gelmedi taksi çağırdım da kendim gittim doktora neymiş yakalanırmış. Nerede oldu derlerse bir şey söylemeyecekmişim. Kaçak maden adı üstünde isim vermek yok.” Bu konuda Elma ve Aysan’ın 2016 yılında Zonguldak kömür havzasında yapmış oldukları araştırmada kaçak madende çalışan işçinin ifadesi kaçak madenlerde çalışan işçilerin yaşadıkları mağduriyetin bir nevi özetidir. “TTK’da çalışan işçiler şanslı onların ekipmanları var, maaşları iyi, ikramiyesi, kömür yardımı, ambulansları var. Özeldekilerin ise bir kuru maaşla sigortası. Ben özeldakilere de şanslı diyorum. Çünkü kaçaktakilerin bir Allah’a duasından

başka hiç bir şeyleri yok. Biz çok gördük burada kaçak ocakta çalışan arkadaşlarımızın eğer ölüsü çıkarılabilecek durumdaysa ölüsü sahile bırakılıp üzerine içki dökülüp içerken öldü denmesini biz çok gördük, ölüsü çıkarılmayan arkadaşlarımızın kendi ocağını kazarken öldü denip öldükten sonra maden sahibi olduğunu... Bizim buradaki işçiler öldükten sonra maden sahibi olur. Bir de üstüne de yetmezmiş gibi ölüsüne dava açılır...”

SONUÇ

Madencilik emek yoğun bir sektördür ve teknoloji de eskiyse çalışma koşulları son derece zordur. Kaçak maden ocağında çalışanlar ise, bu zorluğu en ağır şekilde yaşayanlardır. Bu kişiler, ücret, sendikal ve sosyal haklar, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konularda dezavantajlı durumdadırlar. Havzadaki iş ilanlarındaki azalış, borçlanmanın artması, işsizlik ve yoksulluk da kaçak madenlerde çalışmanın başlıca nedenleridir. Bu noktada onları kaçak maden ocaklarına girmeye mecbur eden yoksullukla mücadele yolları bulunmalıdır. Alternatif iş olanakları sunulmalı ve Zonguldak ilinde işçilerin istihdamını arttıracak yeni ekonomi politikaları uygulanmalıdır. Zonguldak sadece kömürün olduğu bir kent değildir. Sanayileşmeye de açık bir kenttir. Kente yapılacak olan sanayi destekli yatırımlarla hem kentin gelişmesine hem de istihdamdaki tikanıklığa çözüm bulunabilir. Böylece kaçak madene girmek zorunda kalan insanların bu mecburiyetleri ortadan kalkabilir. Kaçak madenlerin denetimi konusunda ise denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve caydırıcı uygulamaların artırılması gerekmektedir

Kaynakça

- Aysan, M.E. ve Kablay, S. (2017). “Türkiye’de Özelleştirmeler ve Kömür Madenciligi: Soma’da Maden İşçisi Olmak”, Ünye İİBF dergisi, S.1, s.58-59.
- Elma, Y., Aysan, N. (2017), “Zonguldak Kömür Havzasındaki Maden İşçilerinin Çalışma Koşulları: Kamu ve Özel Ocak Karşılaştırması”, Çalışma Ortamı, S.154, s. 29-31.
- Güler, B ve Tanış, B. (2010), “21. yüzyılda Zonguldak maden işletmelerinde çalışma hayatı: Bir kesit-Tek Gerçek”, Çalışma ve Toplum Dergisi. 25, s.185-216.
- <http://www.meslek Hastaligi.net> erişim tarihi: 07.01.2019
- <http://www.mevzuat.gov.tr> erişim tarihi: 07.01.2019
- Kablay, S. (2017), “Madenlerde Çalışma Koşulları”, Çalışma Ortamı, S.154, s.27-28.
- www.taskomuru.gov.tr, erişim tarihi:06.01.2019.

Şehir Hastaneleri

Feyza ERKAN (*)

GİRİŞ

Şehir hastanesi, kamu-özel sermaye ortaklığı ile genellikle şehir dışına yapılan, içinde otel, alışveriş merkezi gibi ticari alanlar da bulunan çok yataklı bir hastanedir. Bu hastane, devletin ücretsiz olarak verdiği büyük bir kamu arazisi üzerinde özel sermaye tarafından çok yüksek bedellerle yapılır ve ileri teknoloji ile donatılır. Yatırım bedelini karşılamak üzere devlet özel sektöre 25 yıl boyunca kira ödemeyi taahhüt eder. Ayrıca doğrudan sağlık hizmeti dışında kalan görüntüleme, laboratuvar, bilgi işlem, güvenlik, temizlik, yemekhane gibi tüm ek hizmetler yine bu şirketlere bırakılır. Şirketler buna ek olarak, "kampus dışı ticari alan" adı altında, hastanelerin çevresine kurdukları ticari alanları (otel, alışveriş merkezi, restoran, cafe, çiçekçi vs) işleterek de kar elde eder ve bu gelirleri KDV, damga vergisi ve harçlardan muaf olur. Devlet ayrıca daha önce şehir

merkezinde bulunan büyük bir eğitim hastanesini de buraya taşır. Bu sistem hastanenin yüksek sayıdaki yataklarını doldurmak ve kar etmek için gereksiz yatış, tetkik ve tedavi yöntemlerinin kullanılması gibi yaklaşımlara açıktır. Ayrıca büyük sağlık risklerini de barındırmaktadır.

Daha önce 6428 sayılı Kanunla şehir hastanelerinin yapılmasına Başbakan'ın başkanlığındaki Yüksek Planlama Kurulu karar verirken şimdi bu konuda tek başına Cumhurbaşkanı yetkilidir. Genellikle şehir merkezindeki bir hastane kapatılarak hastaları şehir dışında olan yeni yapılacak hastaneye aktarılmaktadır. Ayrıca bu hastanelerin üniversiteler ile entegre olacağı da belirtilmektedir.

Sağlık Bakanlığı'nın web sitesinden aldığımız bilgilere göre ülkemizde 31 adet şehir hastanesi yapılması planlanmıştır (Tablo 1).

HİZMETE AÇILAN HASTANELER		SÖZLEŞMESİ İMZALANAN PROJELER		PLANLAMA SÜREÇLERİNDE OLAN PROJELER	
1	Mersin Şehir Hastanesi (1250 Yatak)	1	Ankara Bilkent Şehir Hastanesi (3660 Yatak)	1	Samsun Şehir Hastanesi (900 Yatak)
2	Kayseri Şehir Hastanesi (1584 Yatak)	2	Ankara Etlik Şehir Hastanesi (3566 Yatak)	2	Denizli Şehir Hastanesi (1000 Yatak)
3	Yozgat Şehir Hastanesi (475 Yatak)	3	İstanbul İkitelli (Başakşehir) Şehir Hastanesi (2682 Yatak)	3	İzmir Yenışehir (Tepecik) Şehir Hastanesi (1200 Yatak)
4	Adana Şehir Hastanesi (1550 Yatak)	4	Türkiye Halk Sağlığı Kurumu & Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Kampüsü	4	Aydın Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi (150 Yatak)
5	Elazığ Şehir Hastanesi (1040 Yatak)	5	Gaziantep Şehir Hastanesi (1875 Yatak)	5	Antalya Şehir Hastanesi (1000 Yatak)
6	Manisa Şehir Hastanesi (560 Yatak)	6	İzmir Bayraklı Şehir Hastanesi (2060 Yatak)	6	Diyarbakır Şehir Hastanesi (750 Yatak)
7	Eskişehir Şehir Hastanesi (1081 Yatak)	7	Kocaeli Şehir Hastanesi (1180 Yatak)	7	Aydın Şehir Hastanesi (800 Yatak)
8	Isparta Şehir Hastanesi (755 Yatak)	8	Konya Şehir Hastanesi (1250 Yatak)	8	İstanbul Sancaktepe Şehir Hastanesi (4200 Yatak)
		9	FTR & YGAP & PH Paketi (2400 Yatak)	9	Ordu Şehir Hastanesi (900 Yatak)
		10	Bursa Şehir Hastanesi (1355 Yatak)	10	Trabzon Şehir Hastanesi (1100 Yatak)
		11	Tekirdağ Şehir Hastanesi (480 Yatak)		
		12	Şanlıurfa Şehir Hastanesi (1700 Yatak)		
		13	Kütahya Şehir Hastanesi (600 Yatak)		

(*) Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı

www.medimagazin.com.tr/hekim/kamu-hast/tr-bilkent-sehir-hastanesi

AŞIRI YÜKSEK YATIRIM MALİYETİ

Kalkınma Bakanlığı'nın raporuna göre 18 şehir hastanesi için kira bedeli olarak 30,3 milyar ABD Doları ödenecektir. Yapılması planlanan şehir hastanesi sayısının şimdilik 32 olduğu bilindiğine göre, ülkemizin 2050 yılına kadar sürecek 50 milyar doların üstünde bir borç yüküyle karşı karşıya bırakıldığı görülebilir. (1)

Bakanlığın açıklamasına göre şehir hastanelerinin 1 metrekaresinin 848 ABD Dolarına, 1 yatağının ise 243.362 ABD Dolarına mal olacağı öngörülmüyor. Bu tutarları bugünkü kurdan Türk Lirasına (1 ABD Doları=5,52 TL) çevirecek olursak; şehir hastanelerinin 1 metrekaresinin 4.680 TL'ye, 1 yatağının ise 1.343.358 TL'ye mal olacağının öngörüldüğü anlaşıyor. Oysa Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın Haziran 2016 raporunda tam donanımlı, 150 yataklı bir özel hastanede 1 yatak için maliyet 270 bin TL olarak hesaplanmıştır. (2) Bu durumda şehir hastanesi yatak maliyeti normal yatak maliyetinin 5 katı kadar olmaktadır.

Sadece 2018 bütçesine "şehir hastaneleri kullanım ve değişken hizmet bedeli" olarak konulan 2,6 milyar TL ile 150 yataklı tam teşekküllü 64 hastane yaptırılabilir hesaplanmıştır.

Maliyet yüksekliğinin bir nedeni, ihaleyi alan şirketlerin 25 yıl geri ödemeli yüksek faizli kredi almasıdır. Devletin vereceği kira ile bu faizler ve döviz cinsinden olan kredilerin kur farkı da ödenmektedir. Yetkililer tarafından doğrulanmamakla birlikte, kredi kullanan şirketlerin bütün borç yükümlülüğü, herhangi bir risk durumuna karşı, faiziyle birlikte TC Devleti tarafından üstlenilmiştir.

Ancak kesin bilinen konu şudur: Devletin kendisi, özel şirketin alacağından daha düşük bir faizle kredi alarak bu hastaneleri yaptırabilir. Çünkü bankalar şirketlerin batma riskinden dolayı faizleri yüksek tutmaktadır.

İktisatçı Hugh Mackenzie'nin Haziran 2009'da hazırladığı "Önce Kötüydü, Şimdi Daha da Kötü" başlıklı rapora göre, KÖO'ler için yapılan özel borçlanma kamu kesimi borçlanmasına göre %83 daha pahalıya gelmektedir. (3)

KİRA DIŞINDAKİ ÖDEMELER

Kira sadece hastanenin yatırım bedeline karşılık ödenmektedir. Hastanelerde görüntüleme, laboratuvar, bilgi işlem, güvenlik, temizlik, yemekhane gibi aklınıza gelen tüm hizmetler yine bu şirketlere bırakılır. Uzun vadede yüksek teknoloji gerektiren tüm sağlık hizmetlerinin de özel şirkete bırakılmasının planlandığı bilinmektedir.

"Kampus dışı ticari alan" adı altında, şirketler ayrıca hastanelerin çevresine kurdukları ticari alanları (otel, AVM, restoran, cafe, çiçekçi vs) işleterek kar elde ederler. Üstelik bu gelirleri KDV, Damga Vergisi ve harçlardan muaftır.

DÜNYADA KAMU ÖZEL ORTAKLIĞI

Dünya Bankası'nın tavsiye ettiği bu model sadece büyük uluslararası şirketleri zengin etmeye yönelik olup, ulusal kaynakların israfına ve sağlık risklerine yol açmaktadır (1,4). Birleşik Krallık zaman içinde kurmuş olduğu KÖO hastanelerini kullanmayı sürdürmemiştir. (5) Sheffield'deki PFI kadın hastanesi, Southend Hastanesi NHS Vakfı bu sistemi terk ederek kamu finansmanına dönmüştür. Beş yıllık planlama döneminden sonra giderek yükselen maliyetler nedeniyle Londra'daki Kamu Özel Ortaklığı (KÖO) Royal Brompton Hastanesinden vazgeçilmiştir. Bombardier Başkanı ve CEO'su Pierre Beaudoin 2010 yılı Mayıs ayında KÖO finansmanının çok daha pahalı olduğunu ve iyi bir çözüm oluşturmadığını açıklamıştır.

GEREKSİZ ALAN KULLANIMI VE İSRAF

Şehir Hastanelerinde ortalama olarak yatak başına 287 m2 kapalı alan düşmektedir. (Ankara Etlik Şehir Hastanesi: 313 m², Bursa Şehir Hastanesi 351 m²). Gelişmiş ülkelerde yeni yapılan hastanelere bakıldığında yatak başına düşen kapalı alanın genel olarak 150-200 m² dolaylarında olduğu görülüyor.

Alan artışı, bir hastanenin gerek yapım gerekse de hizmet sunumu maliyetlerini yükseltir. Ek olarak gereksiz enerji, havalandırma, aydınlatma ve temizlik giderlerine yol açar.

ABD’de bile (yüksek maliyetli sağlık hizmeti sunduğu halde ve binaları büyük yapmakla ünlü oldukları halde), büyük hastanelerde hasta yatağı başına düşen alan 198 m²’dir. (6)

YATAK SAYISI FAZLALIĞI

Bir şehir hastanesine ortalama 1.417 yatak düşmektedir; bu büyük bir verimsizlik ve israf kaynağıdır. ABD’de yapılan bir çalışma orta büyüklükteki (126-250 yatak) hastanelerin diğer büyüklükteki hastanelere göre daha verimli olduğunu ortaya çıkarmıştır. (7) Danimarka’da kamu hastanelerinde yapılan bir çalışma, bir kamu hastanesi için en uygun yatak sayısının 275 olduğunu göstermiştir.(8)

SAĞLIK RİSKLERİ

Döner sermaye gelirini arttırmak baskısı altında çalışan bir hastanede yönetimi, gereksiz tetkik ve tedavi yöntemlerini zorlamakta, sürümden kazanmak amacıyla hasta sayısını arttırarak muayene sürelerini kısaltmaktadır. Diğer yandan personel sayısını, personele ödenecek ek ücretleri azaltmakta, kalitesiz, yetersiz ve ucuz tıbbi malzeme ile çalışmaktadır. Örneğin Isparta Şehir Hastanesi’nde 2017 yılında uzun süre hekimlere döner sermaye ödemesi yapılmamıştır. Bu çok büyük bir mağduriyettir ve sağlık hizmetinde aksamaya yol açacaktır. Şehir Hastanelerinde verilen hizmetler Sağlık Bakanlığı ve özel şirketler arasında paylaşılacaktır. Fakat yapılan araştırmalara göre hizmetlerin parçalanması büyük sorunlara yol açmaktadır. Örneğin İngiltere’de temizlik hizmetlerinin taşeronla verilmesiyle dirençli hastane enfeksiyonları artmıştır.(9)

ULAŞIM SORUNU

Şehir hastaneleri, yer aldığı alanların büyüklüğü nedeniyle, genellikle şehrin dışında bir alana inşa edilmekte, dolayısıyla halkın buraya ulaşması zaman kaybının yanı sıra maliyetli ve zahmetli olmaktadır. Diğer taraftan yatak sayısının ve ayaktan hasta kapasitesinin yüksekliği nedeniyle buraya giden yollarda büyük bir trafik sorunu ortaya çıkmaktadır.

2014 yılında Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde bir değişiklik yapılarak 500 ve üzeri yatağı olan hastaneler Yönetmelik kapsamından çıkarılmıştır. Bu yüzden bu hastanelere izin verilirken trafik sorunu ve diğer sorunlar göz ardı edilmektedir.

ÖNCELİK KORUYUCU HEKİMLİK VE 1. BASAMAK OLMALI

Günümüzde sağlık giderleri öncelikli olarak koruyucu ve önleyici hizmetlere, sağlığı geliştirmeye odaklanmalıdır. Daha sonra ise 1. basamağın güçlendirilmesi esas olmalıdır. Sadece ilk başvuru yerleri olan birinci basamakta, aile hekimlerinin çözemediği olgular hastaneye yönlendirilmelidir. Ayrıca, günümüzün tıbbında artık, birçok ameliyat ve girişim ayaktan gününbirlik olarak yapılabilen, hasta yatağına gereksinim giderek azalmaktadır. Gelecekte evde bakım hizmetlerinin gelişmesiyle hastane yatışlarında daha da düşme olacaktır.

Bilindiği gibi büyük hastaneler, hastane enfeksiyonu, yataktan düşme gibi kazalar vs. gibi bir çok risk ve komplikasyonun kaynağıdır.(10)

SON SÖZ OLARAK

Özel sektöre yüksek maliyetle, 25 yıllık kira taahhüdü ve sağlanan diğer büyük avantajlarla yaptırılan “Şehir Hastaneleri” modelinden bir an önce vazgeçilmelidir. Şehrin dışına yapılacak binlerce yataklı hastaneler yerine, şehir merkezinde halkımızın kolaylıkla ulaşabileceği 150-600 yataklı hastaneler yaptırılmalıdır.

Ayrıca seyrek görülen sağlık sorunlarına yeterli uzmanlık hizmeti veren, yan dallara özgün teknoloji ile donatılmış özgün hastanelere de gereksinim vardır.

Bu hastaneler, hiçbir şekilde özel sektörle ortaklık kurmadan, tamamen devlet eliyle yaptırılıp, işletilmelidir.

KAYNAKLAR:

1. Kayıhan P. (2018) *Şehir Hastaneleri*, İstanbul: İletişim.
2. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2016) *Özel Hastane Ön Fizibilite Raporu*.
3. Mackenzie, H. (2009) *Bad Before, Worse Now: The Financial Crisis and the Skyrocketing Costs of Public Private Partnerships (P3s)*.
4. Kanada Kamu Emekçileri Sendikası Araştırma Raporu (2012) *Kamu Özel Ortaklığı Hastaneleri: Yanlış Yön*, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayını.
5. Pala, K. (2013) “Sağlık Alanında Kamu-Özel Ortaklığı: Birleşik Krallık Deneyimi”, *Toplum ve Hekim*, 28 (6) : 432-435.
6. Lewis, K., Swenson, A. ve J. Olsen (2012). *Energy characteristics and Energy consumed in large hospital buildings in the United States in 2007. US Energy Information Administration*, <https://www.eia.gov/consumption/commercial/reports/2007/large-hospital.php>
7. Roh CY, Moon MJ, Jung K . Efficiency Disparities among Community Hospitals in Tennessee: Do Size, Location, Ownership, and Network Matter? *Journal of Health Care for the Poor and Underserved* 2013 ; 24:1816–1834.
8. Kristensen T., Olsen,K., Kilsmarkand,J. Ve Pedersen,K.M. Economics of Scale and Optimal Size of Hospitals : empirical Results for Danish Public Hospitals, University of Southern Denmark. 2008
9. Melih Bulut. Şehir Hastaneleri Efsaneden Gerçeğe, *Medical News*, 2, Eylül 2016:38-39.
10. TTB Şehir Hastaneleri İzleme Grubu . Şehir Hastaneleri Kamu Sağlığına Zararlıdır. TTB Tıp Dünyası Gazetesi Eki. Haziran 2017

Adalet Mücadelesinin Kaldıracı Olarak Eşitlikçi Siyasal Dayanışma⁽¹⁾

Nergis MÜTEVELLİOĞLU (*)

“Dayanışma ve adalet aynı madalyonun iki yüzü gibidir” (J. Habermas, 1991:70).

GİRİŞ

Dayanışma, dinsel içeriğinden sıyrılıp sekülerleştiği ve yurttaş haklarıyla ilişkilendirilip politikleştiği Fransız Devrimi yıllarından başlayarak bir siyasal prensip ve olgu olarak insan hakları, özgürlük, eşitlik ve adalet arayışıyla bütünleşti. Mücadele kavramı olma niteliğini 19. yüzyıl boyunca işçi sınıfı hareketi içinde pekiştirdi. Dayanışmanın kuramsal ve pratik geleneğinde “merhamet ve yardım”ın, hiyerarşik ilişkilerin, grup egoizminin ve ötekileştirmenin yeri olmadı. Tersine sözcük, merhamet duymak yerine insan onurunun korunması ve pür duygusal sebepler yerine bilinçle ve sorumlulukla harekete geçme ilkeleleriyle bağdaştı. Uluslar arası dayanışma kavramı da, 19. yüzyılın sonlarına doğru, işçi sınıfı dayanışmasının ulusal sınırları aşma çabaları içinde gündeme geldi.

Dayanışma sözcüğü başka ülkelerde ve Türkiye’de günlük siyaset dilinde yaygın kullanılıyor. Birbirinden çok farklı ve genellikle çelişkili atıflarla ve işlevlerle, soldan sağa, birçok siyasi partinin ve hareketin programlarında ve temel belgelerinde bir ilke olarak yer alıyor. Dayanışma aynı zamanda çağrı ve slogan niteliği taşıyan bir kavram ve bu kullanım biçimi, 19.yüzyılda olduğu gibi bugün de dünya genelinde yaygındır. Kuramda ve pratikte sözcüğün başına eklenen sıfatlar aracılığı ile bir değil, birçok farklı dayanışma tipi türetilmiştir. Siyasal, sosyal, ekonomik dayanışma, kurumsal, uluslar arası, kuşaklar arası dayanışma gibi.

Bu yazıda dayanışma, geleneğine uygun olarak siyasal içerikli bir kavram olarak ele alınıyor. Özgün bir konsept olarak eşitlikçi siyasal dayanışma anlayışı,

temel unsurları ve işlevleri ile kısaca açıklanıyor. Bu anlayışa uygun dayanışma pratiklerini geliştirmenin, hak mücadelelerine sağlayacağı katkı vurgulanıyor.

1. Dayanışma Kavramı

Dayanışma, ortak bir amaç için bir araya gelenlerin amaca yürüyüşleri esnasında birbirini desteklemesidir. Daha kapsayıcı bir tanımla, bireylerin ve örgütlü/örgütsüz toplulukların hareket alanlarını genişletmek amacıyla güçlerini birleştirmelerini ifade eden etik ve politik bir prensiptir (Candeias, 2010:10). Bir başka tanımla dayanışma, ortak talepler için birleşenlerin birbirine sorumluluk duyduğu bir topluluk davranışdır (Walzer, 1997: 32). Bu sorumluluk, topluluk çıkarlarının ve taleplerinin kısa vadeli bireysel çıkarlara ve taleplere karşı öncelikli olmasını da kapsar.

Dayanışmayı kuramsal ve pratik olarak güncelleştiren, küresel kapitalizmin var olan eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri derinleştirmesidir. Küreselleşme, sermayeyi birleştirip sınıfsal güç dengesizliklerini emekçiler aleyhine derinleştirir ve emekçilerin birleşik mücadelesini zorunlu kılarken, bir yandan da dayanışmanın maddi temellerini zayıflatıyor. Erk sahipleri tarafından, esnek çalışma, taşeronlaşma ve toplumu her yolla bölüp parçalama gayretleri yaygınlaştırılıyor; yazılı ve görsel medya vb. araçlar kullanılarak, topluma bireysel çıkar odaklı davranma kalıbı dayatılıyor. Amaç, kamusal sosyal güvenlik sistemine karşı bireysel sigortacılığın, kamu ekonomisine karşı özelleştirmelerin ve kolektif sorumluluk anlayışından beslenen dayanışmaya karşı bireysel sorumluluğun ve rekabetin körüklenip dayatılmasıdır.

Siyaset bilimi literatüründe genel kabul gören bir kavramsal çerçeveye göre dayanışma şu üç kurucu unsurdan oluşur: Dayanışma, i) bir grup insanın veya bir topluluğun karşılıklı ilişkisidir. ii) Grup veya topluluk içinde ihtiyaç halinde her bireyin birbiri tarafından desteklenmesi konusundaki görüş birliğidir. iii) Birlikte desteklenecek veya savunulacak hakkın veya talebin meşru

(1) Bu yazının geniş versiyonu için bkz: “Hak Mücadelelerinde Eşitlikçi Siyasal Dayanışma” (N. Mütellioğlu ve D.Schulze), içinde: **Gürhan Fişek’in İzinde Ortak Emek ve Ortak Eylem** (Kolektif) Siyasal Kitapevi, 493-520.

ve adalet ilkesine uygun olmasıdır (Bayertz, 1998:12). Farklı kavramsal bakışlar ve dayanışma anlayışları, Bayertz'in belirlediği bu üç unsur derinleştirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Eşitlikçi siyasal dayanışma, bu kavramsal çerçeveden hareketle oluşturulan bir siyasal dayanışma konseptidir.

2. Eşitlikçi Siyasal Dayanışma (ESD)

2.1. ESD'nin Tanımı ve İşlevi

Dayanışmanın normatif anlamlandırması konusunda birbiri ile çatışan iki temel yaklaşım bulunuyor. Bunlardan birinde dayanışma, bir "grup kalkanı" gibi görülüp, topluluk odaklı amaçları öne çıkaran yapıları esas alır. Karşı yaklaşım olarak ESD, insan haklarının evrenselliği ve sınır tanımazlık ilkesi zemininde şekillenir. İlke, sömürülen, dışlanan, haksızlığa ve baskıya uğrayan herkesin birbiri için sorumluluk duyması ve birlikte mücadele etmesidir.

ESD, etnik kökeni, dinsel tercihleri, hatta ideolojik ve siyasal görüşleri farklı da olsa, ortak siyasal amaçlarda birleşenlerin kurduğu güç birliğidir (Arango 2012). Daha öz bir tanımla ESD, belirli siyasal hedefler dışında bir ortaklığı olmayanlar arasında kurulan dayanışmadır. Bu, ESD üzerine sol perspektiften oluşturulan güncel anlamlandırmadır ve söz edilen anlayışın kökleri 18. yüzyıla dayanır. Tüm kimlik farklılıklarına rağmen ortak siyasal amaçları benimseyen topluluk mensuplarından birinin veya bazılarının hak ihaline uğraması halinde diğerleri tarafından desteklenmesi de ESD'nin bir biçimidir. "Dayanışma, sosyal mücadeleler tarihinde "hak kazanımları alanında sağlanan ilerlemenin en önemli kaynağıdır". Katıldığımız bu tespitten hareketle Bayertz (1998:45 ve 49), dayanışma sözcüğünün sadece hak mücadelelerinde birbirini destekleyen aktivistler için kullanılabileceğini belirtir.

ESD'nin işlevini açıklamanın ve güncel siyasal söylemdeki yaygın kullanımını gerektelendirmenin en kısa yolu şu soruyu sormaktır: ESD hangi toplumsal sınıflar ve kesimler için gereklidir? Yanıt nettir. Dayanışma, kapitalizmin doğası gereği her saniye haksızlığa uğrayan işçiler, siyaset alanının dışına itilmiş tüm emekçiler, işsizler; eşitlik, özgürlük, adalet, barış ve demokrasi talep ettikleri için hakları gasp edilenler; cinsiyet, etnik köken, dini inanç vb. faktörlerden kaynaklanan nedenlerle ayrımcılığa uğrayanlar, savaş mağdurları, herhangi bir nedenle azınlıkta olanlar, engelliler, kimsesizler kısaca hak, adalet ve destek arayışında olan herkes için gereklidir.

2.2.Eşitlikçi Siyasal Dayanışmanın Temel Unsurları

a. Dayanışmanın Ortak Zemini: i) İnsan Olmak:

ESD anlayışında topluluğu birleştiren tek ortak özellik "insan" olmaktır. İnsan haklarının hareket noktasını oluşturan bütün insanların eşit ve özgür doğduğu gerçeği, ESD anlayışının özündeki ilkedir. "Eşitlikçi" nitelemesi, dayanışma pratiği içinde kadın erkek, her yaşta ve meslekten, farklı etnik kökenlerden ve dini inanışlardan, siyasal görüşlerden gelenlerin bu ayrımları görmeyen bir mücadele birliğini gerektirir. ii) **Duygulara Değil Akla ve Bilince Dayanmak:** ESD, ne merhamet, ne de milliyetçi hezeyanlar vb. duygular üzerine inşa edilemez; mutlaka akla ve bilince dayanır ve birleştirici zemin, ortak siyasal amaçlardır. Salt duygusal motifler üzerinde temellenen dayanışmanın manipülasyonlara kışkırtmalara açık ve dolayısıyla dayanışmacı topluluk dışında kalanlar için tehlikeli olması kaçınılmazdır (Walzer, 1997:32). Bu tip risklere karşı aşılmasını zorunlu olan hassas sınır, topluluğun kendi içindeki bütünleşmenin ve işbirliğinin yapısının, topluluk dışında kalanlara karşı ayrımcı, aşağılayıcı ve düşmanca bir tutum içine girmesine yol açmayacak nitelikte olmasıdır.

Fotoğraf, www.gazetekarınca.com/2018/09/flormar-direniscilerinin-cocuklari-icin-kampanya-baslatildi/ adresinden alınmıştır.

b. Dayanışma Amaçlarının Evrenselliği: Normatif

yönü de olan bir kavram olan dayanışmadan söz edebilmek için, önce insanların ne tür amaçlarda birleştikleri irdelenmelidir. Siyasal bir kavram olan dayanışmanın amaçları konusunda Bayertz'in yukarıda değindiğimiz kavramsal çerçevesindeki "meşru ve haklı amaçlar" unsuru yol göstericidir. Yol gösterici olan diğer bir unsur, tarihi 19.yüzyıl işçi sınıfı hareketine dayanan "Herkes için eşit özgürlük" ilkesidir. ESD anlayışında dayanışmanın amaçları, insan haklarının evrenselliği temelinde herkes için genelleştirilebilir nitelikte amaçlar

Fotoğraflar, www.ekmekvegul.net/gundem/esitlik-yoksa-adalet-olmaz adresinden alınmıştır.

olmalıdır. Bu nedenle de özel ve dar grup çıkarları gibi görünen kimi talepler, insan haklarının evrenselliği ilkesi ile bağdaştığı sürece grup egoizmini yansıtan amaçlar olarak görülemez. Aksi yönde bir bakış açısı, ayrımcılığa karşı yürütülen hak mücadelelerinin göz ardı edilmesi sonucunu doğurur.

c. Dayanışmanın Amaçsal Niteliği: ESD anlayışında dayanışma, salt rasyonel bir bakışla işlevselleştirilip, eşitsizliklere karşı mücadelede bir güç kazanma yöntemine indirgenmez; küresel kapitalizmin topluma dayattığı bireysel çıkar ve rekabet temelli anlayışı reddederek farklı bir sosyalleşme önerisini bünyesinde taşıdığı için amaçsal bir nitelik de barındırır. İnsan haklarına saygılı bir birliktelik olarak dayanışma bir mücadele yöntemi olmaktan daha fazlasıdır. Yaratdığı dinamik ve insancıl iklimle, kısmi ve geçici de olsa sağladığı başarılarla, ürettiği kolektif cesaret ve özgüvenle dayanışma, başka bir dünyanın mümkün olduğu umudunu besleyip büyüten bir işlev taşır. Özünde devrimci bir siyasal söylem olarak dayanışmanın her türlü homojenlik arayışının dışında tutulması ve “biz” anlayışını çokluğun içinde yaratması zorunludur.

d. Sahte Dayanışma Söylemleriyle Mücadele: Siyasal erkin ve sağın söyleminde dayanışma sözcüğü, toplumsal sınıflar arası güç dengesizliklerini görünmez kılıp, erki güçlendirmek için kullanılan bir araçtır. Oysa desteklenmesi gerekeni kendi bencil çıkarları için destekleyenin kurduğu ilişki bir egemenlik ilişkisidir (Badiou, 2016). ESD’de amaç, destekleyenin desteklenene bir şeyler “vermesi” değil; uğradığı haksızlığa karşı direnebilmesini sağlamak için onu güçlendirmesidir. Öncelikle sosyal hukuk devleti ilkesinin sözde kaldığı ülkelerde ESD konseptinin önemli bir bileşeni de sahte dayanışma söylemlerine karşı mücadeledir. Bu mücadele sözle değil, ESD anlayışını hayatın her alanında yaygınlaştırıp, gerçek dayanışma örneklerini çoğaltarak verilebilir.

Sonuç

Siyasal düşünceler ve mücadeleler tarihine damga vuran ideal, insan onurunun korunup yüceltilmesidir.

Dayanışma yalnızca bir kavram ve olgu değil, insan onurunun korunmasına katkıda bulunduğu için aynı zamanda siyasal-toplumsal anlamda evrensel bir normdur. Çünkü eşitlikçi siyasal dayanışmanın hareket noktasındaki amaç da insanlık onurunun korunmasıdır.

Dayanışma denildiğinde iki nedenle devrimci bir söylem akla gelmelidir. Çünkü birincisi kavram, 18. yüzyıldan bu yana, verili koşulları daha demokratik ve adil olana doğru değiştirip yeniden kurmakla ilgili oldu. İkincisi, sadece normatif bir ilke olarak değil; pratikte de haklı ve meşru amaçlar için mücadele eden kitlelerin eşitlik ve özgürlük talebini yükseltti. Bu sonucu, mücadeleyi yeni hak kazanımları ile pekiştirerek, böylece adil ve ortak amaçlar için kitlelerin birlikte hareket etmesinin bir güç kaynağı olduğunu göstererek başardı.

Siyasal değerler ve normlar, toplumsal gerçekliği değerlendirmenin ana kriterleridir. Toplumun bugünkü durumunu, ancak nasıl olması gerektiğine dair insan onurunu merkeze alan sistemli bir tasarımı olanlar doğru değerlendirebilir. Dayanışma olmaksızın adalet ve adalet olmaksızın eşitlik ve özgürlük de yoktur. Dayanışma ilkesi ve pratiği güçlenmeden, insan haklarına saygılı bir toplum düzeni kurulamaz.

Kaynaklar

Arango, Rodolfo (2012) Solidarität und soziale Demokratie, içinde: VRÜ -Verfassung und Recht in Übersee- (Sayı: 4), 385- 393.

Badiou, Alain (2016) Etik. Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme (Çeviren: Tuncay Birkan). 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

Bayertz, Kurt (1998) Begriff und Problem der Solidarität, in: Bayertz, Kurt (Edit.), Solidarität. Begriff und Problem. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 11-53.

Candeias, Mario (2010) Von der fragmentarischen Linken zum Mosaik, in: Luxemburg 1/2010, 6-17

Habermas, Jürgen (1991) Erläuterungen zur Diskursethik. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Walzer, Michael (1997) Pluralismus und Demokratie, in: Julian Nida-Rümelin ve Wolfgang Thierse (Edit.), Philosophie und Politik. Essen: Klartext Verlag, 24-40.

Türkiye’de Ebelik Mesleğine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Güldali AYBAS (*)

EBELİK MESLEĞİNİN SAĞLIK HİZMETLERİ İÇİNDEKİ YERİ

Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Ebeler Konfederasyonu’nun (ICM) ve Sağlık Bakanlığı’nın ebelik tanımlarında “Ebenin 15-49 yaş kadın ve 0-4 yaş çocuk sağlığı hizmetleri alanında özelleştğini” görüyoruz. Bu grupların nüfus içindeki payı yüzde 64.44’tür ve ebenin sorumluluğunda olan bu nüfus grubu, nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaktadır (Hoşgör ve Aysıt, 2010) .

Üreme çağındaki kadınlar ve çocuklar riskli nüfus gruplarıdır. Bu nüfus gruplarının sağlık sorunlarıyla karşılaşmasının azaltılması ve karşılaştıkları sorunların çözülmesinde ebelik mesleği sağlık hizmetlerinin niteliğini artıran önlemlerin başında yer alır.

Uluslararası kuruluşlar da ebelik mesleğinin sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesindeki önemini saptamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre; ebelerin aktif olarak çalıştığı ülkelerde anne-bebek ölümleri (özellikle doğum öncesi verilen hizmetin niteliğini gösteren perinatal bebek ölümleri) azalmış, sezaryenle doğum oranları düşmüş, doğum aralıkları uzamıştır. Ebelik hizmetlerinin yeterli olmadığı ülkelerde ise bu göstergelerin son derece yüksek olduğu bilinmektedir (Kaya ve Yurdakul, 2007).

DÜNYA’DA EBELİK UYGULAMALARI VE EĞİTİMİ

Dünyada ebelik mesleği incelendiğinde ülkeler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Uygulamalar, ülkelerin yaşadıkları tarihsel, kültürel ve sosyo-politik durumlardan etkilenmiştir. Dünyada ebelik eğitimi 1800’lü yıllarda başlamıştır ve günümüzde lisans ve lisansüstü programlar ile sürdürülmektedir (Koçak ve diğerleri, 2017). Ebelik mesleğinin eğitim süresi ve mesleğinin icrasında farklı uygulamalar mevcuttur (Dereli Yılmaz, 2018) Diğer ülkelerle kıyaslandığında Batı ve Güney Avrupa ülkelerinde ebelerin daha bağımsız, otonomi ve profesyonellik yönünden daha gelişmiş olduğu belirtilmektedir (Kaya ve Yurdakul, 2007).

Hollanda’da ebeler birinci basamakta bağımsız medikal profesyoneldir ve sağlıklı gebeliği olan (düşük riskli) kadınlar için gebelik, doğum ve doğum sonrası sekiz hafta boyunca bakım sağlarlar. Eylem ve kararlarında özerktirler. Ebe, normal gebe izlemleri sırasında bir karmaşa tespit ettiğinde ikinci ya da üçüncü basamak hastanelerde jinekologa danışabilmekte ve gerekirse

gebeyi hastaneye sevk edebilmektedir. İzlanda’da ebe; gebelik, doğum ve doğum sonrası birincil bakıcı olarak yer almaktadır. İzlanda sezaryen oranı düşük ülkeler arasındadır (%16,2) (Karabel ve diğerleri, 2017). *Finlandiya*’da bir ebe, eğitilmiş ve kayıtlı bir sağlık mesleği mensubu olup, doğum kliniklerinde (temel sağlık) doğum öncesi ve doğum sonrası bakım hizmeti vermektedir.⁽¹⁾ Ebe faaliyetleri antenatal eğitim programları, doğum öncesi kontroller, normal doğum (epizyotomi ve sütür dâhil), anormallik durumunda yardım, doğum sonrası ev ziyaretleri ve ebeveyn eğitiminden (örneğin emzirme, ebeveynlik becerileri) oluşmaktadır. Birinci basamakta, ebe bağımsız olarak gebe başına 16,6 antenatal kontrol gerçekleştirmekte ondan sonra, kadını bir antenatal kliniğinin genel pratisyen veya jinekologuna yönlendirmektedir. Ebe ayrıca doğum öncesi ve doğuma hazırlık sınıflarında hizmet vermektedir. Doğumlar yalnızca hastanede yapıldığı için birinci basamakta çalışan ebeler doğum yaptırmamaktadır. Doğum sonrası evrede anne veya bebeği kontrol etmek için ebe bir ya da iki ev ziyareti yapmaktadır (HÜNEE, 2014; Karabel ve diğerleri, 2017). *Finlandiya*’da sezaryen oranı son derece düşüktür (yüzde 14,7) (Karabel ve diğerleri, 2017). İngiltere’de, bir ebe, normal gebelik yaşayan ve doğum yapan bir kadının bağımsız olarak sorumluluğunu alabilmektedir. Buna ek olarak, doğumda sorunlar olsa da bir ebe her anormallik durumunda sorumlu olacak, olayı yönetebilecek bir jinekoloğa başvurmaktadır. *Amerika*’da ebelik eğitimi, en az üç yıl eğitim olarak yetişen lisans mezunu ebeler (licenced midwife) ve hemşirelik eğitimi üzerine 18 aylık eğitimle yetiştirilen hemşire ebeler (nurse-midwife) olmak üzere iki düzeyde yapılmaktadır. Lisans mezunu ebeler evde ve doğum merkezlerinde doğum yaptırabilmekte, serbest çalışabilmekte ve birçok ilacı reçete edebilmektedirler. Bu durum ebelerin daha kapsamlı bakım vermelerini sağlamaktadır (Kaya ve Yurdakul, 2007).

Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde Avrupa Birliği’nin direktifleri doğrultusunda ebe olabilmek için üç ayrı yol önerilmektedir. Bunlar; en az 10 yıllık temel eğitim üzerine teori ve uygulama dahil en az üç yıllık tam zamanlı ebelik öğretimi, AB direktifleri ile uyumlu hemşirelik eğitimi üzerine en az iki yıllık ya da 3600 saatlik tam zamanlı ebelik öğretimi, AB direktifleri ile uyumlu

(1) *Finlandiya*’da ebelik, üç yıllık hemşirelik eğitiminden sonra 1,5 yıl süren bir eğitimidir. Hemşirelik kursuna kabul edilebilmek için de önce yeterlilik sınavından geçmek ya da aynı alanda lise veya yüksekokul diplomasına sahip gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin sağlıklı olmaları ve kayıt işleminden önce yetenek testini geçme koşulu aranmaktadır.

(*) Yrd. Doç. Dr., İstanbul Okan Üniversitesi

www.rasyonelhaber.com haber/ebeler

hemşirelik eğitimine ilave olarak 18 ay (3000 saat) kurs ve bir yıl sertifikalı pratik eğitim programlarıdır. Adaylar; obstetri ve jinekoloji başta olmak üzere ebelik uygulamalarının dayandığı bilimler kadar, meslek etiği ve meslek mevzuatından da sorumludur. Sağlıkla ilgili davranışlarının fiziksel ve sosyal çevre ile olan ilişkisini açıklayabilecek düzeyde ayrıntılı bilgiye sahip, eğitilmiş personelin denetimi altında ve onaylanmış kurumlarda yeterli klinik deneyim ve sağlık profesyonellerinin eğitimleri ve çalışmaları üzerine yeterli bilgi ve birikim kazanmış olmaları beklenmektedir (Kaya ve Yurdakul, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü'nün ebelik eğitim çerçevesine göre (Midwifery Cirruculum, 2004) ebelik yeterli doğum, yeni doğan, jinekoloji ve çocuk bakımı bilgisi gerektiren temelde bağımsız, gerektiğinde sağlık ekibinin parçası olabilen bir meslektir. Ebenin verdiği bakım koruyucu önlemleri, anne ve bebekteki anormal durumları belirlemeyi, tıbbi yardım sağlamayı ve bu yardımın yokluğunda acil müdahaleyi içerir. Sağlık danışmanlığı ve sağlık eğitimi yalnız kadınlar için değil aynı zamanda aile ve toplum için de önemli bir görevdir. Ebe hastanelerde, kliniklerde, sağlık ünitelerinde, evlerde ve diğer çalışmaları alanlarında görev alabilir (Kaya ve Yurdakul, 2007).

TÜRKİYE'DE EBELİK MESLEĞİNİN ADI ORTADAN KALDIRILDI

Sağlık politikaları, ebelik mesleğinin işlevini ve sağlık hizmetlerine katkısını (sağlık ekibinin diğer üyelerinde olduğu gibi) etkiler. 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası'nın uygulandığı 1961 -2010 yılları arasında kırsal ve kentsel bölgelerde ebeler, sağlık hizmetlerine çok önemli katkılar sunmuştur. Bu dönemde koruyucu hizmetler ön planda tutularak, ekip anlayışı içerisinde koruyucu ve tedavi edici hizmetler bir bütün olarak verilmiştir. Ancak 12 Ocak 2005 tarih ve 5258

sayılı Aile Hekimliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle ebelik hizmetlerinde değişim yaşanmıştır. Değişim önce mesleğin adının değiştirilmesiyle başlamış, ebenin adı "yardımcı sağlık elemanı" kılınarak mesleğin adı ortadan kaldırılmıştır. Ebelerin görevlerinin başka meslek gruplarına kaydırılması ile ebelik hizmetlerindeki değişim sürmektedir. Bugün aile sağlığı merkezlerinde ebelerin yalnızca küçük bir kısmı (%25) istihdam edilmektedir. Yataklı tedavi kurumlarında ise ebelik hizmetlerinin tamamına yakını doktorlar tarafından verilmektedir (HÜNEE, 2014). Böylece yasanın ebenin adını ortadan kaldırarak başlattığı değişim süreci ebenin görevlerinin yok edilmesi biçiminde sürmektedir.

Oysa ki, Türkiye'nin sağlık göstergelerindeki iyileşme ebeliğin uygulama hizmetlerinin kapsamındaki gelişiminin de katkısı olmuştur. Türkiye'de ebeliğin uygulama hizmetlerinin kapsamının gelişmesi ile birlikte ebeler gebelik ve yeni doğan bakımının yanı sıra, servikal smear alma, kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri, aile planlaması eğitim hizmetleri ve aile planlamasında yöntem sunma hizmetlerinde etkin olarak görev almışlardır. Ayrıca süreç içerisinde sertifika alan ebelere rahim içi araç uygulama yetkisi de verilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de son elli yılda, toplam doğurganlık hızının 4.33'den 2,6'ya düşürülmesinde, anne ölüm hızının binde 27 den binde 14,6'ya çekilmesinde, bebek ölüm hızının binde 9,1'e indirilmesinde, aile planlaması hizmetlerinin iyileştirilmesinde ebelerin çok ciddi katkıları olmuştur (Dereli Yılmaz, 2018; Sağlık Bakanlığı, 2017) Günümüzde, sağlık göstergelerindeki bu iyileşmenin, "aile hekimliği uygulamasının başarısı" gibi gösterilmesi doğru değildir. Çünkü aile hekimliği sisteminde koruyucu hekimlik öncelikli hizmet olarak sunulmamaktadır. 224 sayılı yasanın aksine tedavi edici hekimlik önceliklidir. Aile planlaması hizmetleri koruyucu hekimlik hizmetleri kapsamında kişiye yönelik olan koruyucu sağlık hizmetidir (Fişek, 1985).

Bugün birinci basamak hizmetlerde, aile hekimliği izlem protokolü doğrultusunda ebeler lohusaları merkeze çağırarak kontrollerini yapmaktadır. 2004 senesinden beri uygulanmakta olan (5258 sayı ve 9.12.2004 tarihinde yürürlüğe giren) aile hekimliği sisteminde, ebe aile sağlığı elemanı olarak nitelendirilmektedir. Aile sağlığı elemanı ise aile hekimi ile birlikte hizmet veren hemşire, ebe ve sağlık memuru gibi sağlık elemanları olarak tanımlanmaktadır (Koca, 2019). Sistem ebenin yerine yardımcı sağlık personeli olan herkesin çalıştırılabilmesine olanak tanımaktadır. Sağlık personelinin aile sağlığı elemanı olarak adlandırılması meslekleri vasıfsızlaştırmakta, meslek isimlerinin kullanılmaması meslekleri yok etmektedir (Koca, 2019). Ayrıca bu sistemde, ev ziyaretleri sadece merkeze gelemeyen bireylere yapılması ile gebe, lohusa ve bebek izlemlerinin ev ortamında yapılmasını ortadan kaldırarak hizmet verilen kişinin, sosyo kültürel ve ekonomik olarak değerlendirilmesine önem vermemektedir.

TÜRKİYE'DE EBELİK MESLEĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

EBE SAYISI YETERSİZ

1. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de ebe sayısı yetersizdir. Türkiye'de 2017 yılı verilerine göre ebe sayısı 53.741'dir ve 100.000 kişiye 272 ebe/ hemşire düşmektedir. OECD ülkelerinde bu sayı 100.000 kişiye karşılık 1.071'dir ve Türkiye'den dört kat fazladır (Dereli Yılmaz, 2018; Sağlık Bakanlığı, 2017).

Türkiye'de ebe ihtiyacı ayrı olarak değil de hemşire ihtiyacı ile birlikte değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, ebeler için doğru bir değerlendirme değildir. Hemşireler temel olarak hastanede çalışması öngörülen elemanlardır. Sağlık Bakanlığı sağlık sektörü ulusal istihdam stratejisinde, 100.000 kişiye 251 ebe düşüğünü belirtmiştir. Aynı zamanda sağlık profesyonelleri 2023 hedeflerinde, yardımcı sağlık personeli istihdamının hemşire odaklı olarak planlandığı görülmektedir. Bu yaklaşım Sağlık Bakanının, yakın zamanda gazetelere yansıyan “sezaryenle doğumları azaltmak için ebeler için mesleğini gebelik ve doğum sürecinin merkezine yerleştirmek” perspektifi ile çelişki içerisinde (Koca, 2019)

EBELİK EĞİTİMİNDEKİ SORUNLAR

2. Türkiye'de ebeler okulu mezunlarının kariyer yapma imkânları sınırlıdır. Ebeler ancak 2003 yılında yüksek lisans ve doktora yapabilme hakkına kavuşmuştur. Ebeler bölümlerine ebe okulu mezunları yerine diğer mesleklerin alınmasına yol açan bu uygulama, doğru bir uygulama olmamıştır. Üniversitelerin ebeler bölümleri herkese açık bir alan olmasına rağmen, ebelerin başka bölümlerde bilim uzmanlığı ve doktora için kabul edilmemeleri bir başka yanlış uygulamadır. Hemşirelik alanında kadın doğum bölümlerine bile ebelerin dâhil olması mümkün olmamaktadır. Bu hizmet yararı aksine olan bir meslek yandaşlığıdır. Bu yaklaşımdan kurtulmalıdır.

3. Ebeler okullarında eğitim genellikle farklı meslek grupları tarafından yürütülmektedir. Bu yanlış bir uygulamadır. Ayrıca ebeler okullarında eğitici başına düşen öğrenci sayısının fazla olması da önemli bir başka sorundur. Türkiye'de ebeler bölümü bulunan 46 üniversiteden 35'ini kapsayan bir araştırmaya göre, 35 ebeler bölümünde yalnızca 183 öğretim elemanı bulunmaktadır. Bunların da sadece yüzde 37,5'i ebelerdir. Ebeler bölümlerinde öğretim elemanı sayısı yetersizdir ve ebeler bu bölümlerde kendilerine yeterince yer bulamamaktadır (Koçak ve diğerleri, 2017)

4. Ebeler eğitimi veren okullarda eğitimde standardizasyonun sağlanması için laboratuvar ve uygulama alanlarında öğrenim rehberleri, protokoller vb. eğitim materyalleri yeterince geliştirilmemiştir. Mevcutların da uygun ortam olmadığından çoğunlukla uygulanmadığı bilinmektedir.

ÖĞRENCİLERİN PRATİK OLANAKLARI KISITLI

5. Pratik uygulamalarında yeterli eğiticinin ve uygulama alanının olmaması ebe öğrencilerin yetkin bir şekilde yetişmelerine engel olmaktadır. Var olan uygulama alanlarında doğumların çoğunun sezaryenle gerçekleştirilmesi, az sayıda normal doğumun asistan ve kadın doğum uzmanları tarafından yapılması nedeniyle ebe öğrenciler pratik yapma fırsatı bulamamaktadır (HÜNEE, 2014).

6. Ebelerin okul eğitiminden sonra hizmet içi eğitim programları ile geliştirilmesi için düzenli bir sistem kurulmamıştır.

AİLE HEKİMLİĞİ SİSTEMİ SORUNLARI ARTIRDI

7. Ebelerin yüzde 90'ını Sağlık Bakanlığı'nda çalışmaktadır. Bakanlıkta çalışan ebeler daktilografik, sekreterlik, hemşirelik ve veznedarlık gibi iş kollarında, yapılacak ne iş varsa yapar hale getirilmişlerdir. Hem ebe sayısının yetersizliğinden söz edip hem de ebeleri farklı işlerle görevlendirmek açıklanamaz bir durumdur (Sayiner, 2017). Bu tür durumlarda ebeler de meslek sorumluluklarını yerine getirmeli, çalışma başvurularını ebe olarak yapmalı, bu nedenle haklarını aramak için mücadele etmeli, neden ebe olarak çalışmadığını sorgulamalıdır.

8. Sağlıkta özelleştirme çalışmasının ilk adımı olan “aile hekimliği” uygulamalarıyla tüm birikimler silinmiştir. Sağlık giderek paralı hale gelirken ebeler de iş güvencelerini büyük oranda kaybetmişlerdir. Toplumun sağlık hizmetlerinde önemli yeri olan ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası doğrultusunda tasarlanan sağlık ocağı modeli ve koruyucu hizmetleri önceleyen tüm hizmetlerde ebeler, alan çalışması yaparak hizmeti haneye kadar sokan elemanlardı. Bu sayede ebeler hizmetleri çok büyük önem taşırdı. Oysa bugün “aile çalışanı elemanı” gibi muğlaklaştırılan bir hizmet tanımıyla ebeler mesleği “aile hekimliği” kapsamında sorunlarını katmerleşerek yaşamaktadır. Halen yürürlükte olan 1928 tarih ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanunla ve bazı yönetmeliklerle yürütülmekte olan ebeler hizmetleri, günümüz Türkiye şartlarına uymadığı gibi çıkarılan yönetmeliklerle karmaşık bir yapıda yönetilmektedir. Ebeler, neredeyse hemşirenin yardımcısı pozisyonuna sokulmaktadır. Kendi mesleğine ek olarak hemşirelik görevi de icra eden ebeler, Sağlık Bakanlığı'nın en önemli hizmet kadrolarından birisi olmasına rağmen mesleklerinin onuruna yakışır bir durumda değildir (Deniz, 2011). Bu düzenlemeyi ancak ebeler hakkında bilgisi olmayan yöneticiler yapabilirler. Aile hekimliği sisteminde “aile çalışanı elemanı” olarak isimlendirilmesi

Fotoğraf, ses.org.tr/2012/04/mansa-ebelik-mesle-sorunlari-ve-coezuem-oenerler-panel-gercekletrld/ adresinden alınmıştır.

ebelik mesleğini tanımlamamaktadır (Sayiner, 2017; Deniz, 2011). Sayiner'in (2017) de belirttiği gibi, ebelik mesleği, hemşireliğin bir parçası olarak görülmemelidir. Her meslek kendi adıyla tanımlanmalı ve kendi mesleğini icra etmeyi sürdürmelidir.

EBELİK YASASI GÜNCELLENMELİ

9. Ebelik mesleği hemşirelik mesleğinin gölgesinde değil, gelişmiş ülkelerde belirtildiği gibi hemşirelik mesleğinin üzerine ek teorik ve pratik eğitim aldıktan sonra ulaşılan bir meslektir. Türkiye'de ise ebelik mesleği, hemşirelik mesleğinin altına ilave edilmeye çalışılmaktadır. Her iki meslek de değerlidir. Ancak her meslek grubu görev analizlerinde belirtilen şekliyle istihdam edilmelidir.

10. Ebelik yasası biran önce güncellenerek, ebelik mesleği ve bu meslekte çalışanlar, ebelik hizmeti verebileceği konuma getirilmelidir. Bu yasa doğrultusunda, ebenin görev analizi güncellenmeli, birinci ve ikinci basamakta ebe olarak mesleklerini icra etme ortamı oluşturulmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nda ebelik daire başkanlığı kurulmalıdır.

11. Birinci ve ikinci basamakta sağlık hizmetlerinin yönetiminde ebeler de yer almalıdır. Sağlık Bakanlığı, ikinci basamakta hastane yönetiminde hemşirelerin yer alması, ebeler için emsal olmalıdır. Özlük hakları iyileştirilmelidir.

EBELİK BÖLÜM BAŞKANLARI EBELERDEN OLMALI

12. Ebelik okullarında YÖK tarafından hazırlanan ebe olma kriterleri tekrar gözden geçirilmelidir. Öngörülen pratik uygulama sayılarının fazlalığı ebe eğitiminde niteliğin artması için tek gösterge değildir. Nitelikli uygulama, nitelikli öğretmen, yeterli laboratuvar, etkili uygulama alanı, öğretmenin iş yükü belirlenmeli ve bunlara uygun olacak sayıda öğrenci alınması sağlanmalıdır. Ebelik bölüm başkanları ebelerden olmalıdır (Kaya ve Yurdakul, 2007). Uygulama alanları yetersiz olduğu için üniversitelerde ebelik bölümünün açılmasına izin verilmemesi ise sorunu daha da artırmaktadır. Uygulama alanlarından

doktor, hemşire ve ebe öğrencilerinin eşit olarak yararlanma imkânı sağlanarak sağlık ekibinin birlikte geliştirilmesine imkân sağlanmalıdır.

13. Şu anda görev yaptığım üniversitede, tıp fakültesi olduğu halde, ebelik bölümü açılmamıştır. Ben de donanımlı bir ebe olarak başka bir sıfatla öğretim üyesi olarak çalışmaktayım. Bu yaklaşımdan vaz geçilmeli, yeterli öğretim elemanı sağlama ile birlikte üniversiteler bu sorunun çözümüne katkı yapmalıdır.

14. Ebeler Derneği 1954 yılında kurulmuş ve merkezi Ankara'da olan bir derektir. 1700 üyesi vardır. Başka şehirlerde şubeleri bulunmayan bu Dernek, yaygın olarak ülke düzeyinde 50 binden fazla sayıda bulunan ebeye katkı sağlamak için şubeler kurarak üye sayısını artırmalı, geliştirilmeli, ebelik sorunlarının çözümü için güçlü etkiler yapacak düzeyde olmalıdır (Türk Ebeler Derneği, 2019).

15. Doğumların yarısından fazlasının sezaryenle yapıldığı ülkemizde, bu durumun ebelerin başka görevlerde çalıştırılması ile ilişkisi ve birinci basamak olan "aile hekimliğinde" ebe istihdamının az olması (%25) ile ilgisi araştırılmalıdır.

Kaynakça :

- Hoşgör, Ş. ve T. Aysit (2010) *2050'ye Doğru Nüfus Bilim ve Yönetim*, TÜSIAD.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014) *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013*, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf, Erişim Tarihi: 19 Ocak 2019.
- Dereli Yılmaz, S. (2018) "Dünyada Ebeler Mesleği ve Eğitimi", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, sayı 45. <http://www.sdplatform.com/Sayi/45.aspx> web.28.01.2019.
- Kaya, D. ve M. Yurdakul (2007) "Türkiye'de ve Dünyada Ebeler Eğitimi", *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 23 (2). <http://dergipark.gov.tr/web28.Ocak.2018>.
- 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 24.05.1983 Tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete.
- Sağlık Bakanlığı, *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2017 Haber Bülteni*. <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/.../27344.saglik-istatistikleri-yilligi-2017-haber> Erişim Tarihi: 24 Ocak 2019.
- Fişek, H. Nusret (1985) *Halk sağlığına Giriş*. Ankara. Çağ Matbası.
- Karabel, M. P. ve diğerleri (2017) "Türkiye'de ve Dünya'da Değişen Sezaryen Sıklığı ve Olası Nedenleri", *Sakarya Tıp Dergisi Cilt 7 sayı 4*, 2017. <http://dergipark.gov.tr/smj/issue/33848/368600> web.27.02.2019.
- Koçak, Y. ve diğerleri (2017) "Türkiye'de Ebeler Bölümlerinin Akademik ve Fiziki Profili", *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 4(2), 88-97.
- Aytaç, Selma ve diğerleri (2014) "Dört Avrupa Ülkesinde Ebelerin Güncel Durumu ve Ebeler araştırmalarının Gelişimi", *HSP*, (1): 77-90.
- Koca, F. (2019) "Her Gebeye Bir Ebe" *Hürriyet gazetesi* 1. Şubat 2019.
- Sayiner, F. D. (2017) "Dünya Ebeler Günü Etkinliği Düzenlendi". *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi (Esogu'de 05 Mayıs 2017..* <http://www.milliyet.com.tr/esogu-de-dunya-ebeler-gunu-etkinligi-eskisehir-yerelhaber-2020769/> web. 24. Ocak. 2018.
- Deniz, S. (2011) "Ebeler Mesleği Sorunları ve Çözüm Önerileri" [https://ses.org.tr/Haberler/Şube ve Temsilcilik Haberleri](https://ses.org.tr/Haberler/Şube%20ve%20Temsilcilik%20Haberleri). Web. 24. Ocak. 2018.
- Türk Ebeler Derneği. "Ebelerin Tarihçesi, <turkebelerdernegi.org/ebelerin-tarihcesi>. Erişim Tarihi: 26. Ocak. 2019.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun'un Gerekçeleri Kalktı mı?

Çağatay GÜLER (*)

Bundan 15 yıl önce IX. Halk Sağlığı Kongresi'nde yayımlanan **Halk Sağlığının Son 40 Yılı ve Geleceği**, “**Küreselleşmenin Halk Sağlığı Üzerindeki Etkileri ve Gelecekte Yapılacaklar**” konulu kapsamlı değerlendirmelerden biri olarak “**Küreselleşme Süreciyle Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanunun (SHSHK) Gerekçeleri Kalktı mı?**” diye sormuş, kalkmadığını, neden bu yasanın kurmayla çalıştığı sistemin güçlendirilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmış, her zamanki gibi politika belirleyiciler tarafından duymazdan gelinmişti(m/k). Bu bizi “**hastalan gel, bakalım makineler ve ekonomik durum ne diyecek?**” aşamasına taşıdı.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanunun çıkartılmasıyla temel sağlık hizmetlerinin çözümü; koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin birinci basamaktan son basamağa kadar entegre biçimde verilmesi, ekip hizmeti sunulması, **“çok görülen çok sakat bırakan ve çok öldüren”** sağlık sorunlarına öncelik tanınması, hekimin ve sağlık personelinin özlük haklarının güçlendirilmesi, personel eğitimi, gelecekte sağlık planlama ve kaynak ayırımında kullanılacak temel sağlık verilerinin belirlenmesini sağlayacak güçlü bir sağlık kayıt sisteminin kurulması, sağlık personelinin eğitimi vb. konular ülke koşullarına uygun biçimde bütünleştirilmiştir. Bu yasanın etkin olarak uygulanmaya başlandığı Doğu Anadolu Bölgesi ile Batıda Edirne gibi kentsel bölgelerde kısa sürede çok belirgin iyileştirmeler sağlanmıştır. Herhangi bir zorunlu hizmet yaklaşımı olmaksızın en uç birimlerde dahi yeterli personel sayısına ulaşılabilmiştir. Ancak birkaç yıl içerisinde sisteme yapılan müdahaleler, uygulamanın amaçlarının sonradan gelen Bakanlarca tam kavranamamış olması, tedavi uygulamalarının popüler özelliği, sistemin işlevselliğini ortadan kaldıran amaçlı müdahaleleri doğurmuştur. Görünürde ülkede giderek yaygınlaştırdığı görünümü verilirken sistemin temel dayanakları ortadan kaldırılmıştır.

Nitekim yasanın ruhuna uygun üniversite destekli model bölgelerin kaldırılması bu sistemli çabaların son adımıdır. Ulusal sağlık sisteminin gerek kırsal gerekse kentsel kesimlerde etkinliğini gösteren bilimsel çalışmaların yürütülmesiyle ilgili verileri sağlayacak sağlık kayıt sisteminin yok edilmesi en büyük darbelerden birisidir. Sağlık kaydı adeta bir tüketim kontrol kaydı, bir sağlık piyasa envanteri haline getirilmiştir. Ülkenin sağlık kayıt sisteminin işlevsiz duruma getirilmesiyle toplumun temel gereksinimlerine dayanan bir sağlık

**SAĞLIK HİZMETLERİNİN SOSYALLEŞTİRİLMESİ
HAKKINDA KANUN ⁽¹⁾**

Konu Numarası : 124
Kabul Tarihi : 5/1/1961
Yayınlandığı R.Gazete : Tarih : 12/1/1961 Sayı : 10705
Yayınlandığı Düstur : Tertip : 4 Cilt : 1 Sayfa : 1486

Bu Kanun ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yönetmelik için, "Yönetmelikler Kulliyatı"nın kanunlara göre düzenlenen nümerici fırlarına bakınız.

Genel İlkeler

Komarovskya geyeri

Madde 1 – İnsan Hakları Evrensel Beyanamesinde bir hak olarak tanınan sağlık hizmetlerinden faydalanmanın sosyal adalete uygun bir şekilde ilası sağlanmak maksadıyla tababet ve tababetle ilgili hizmetler bu kanun çerçevesinde hazırlanacak bir program dahilinde sosyalleştirilmiştir.

[illegible]

Madde 2 – Bu konuda kullanılan terimlerin delâlet ettiği maddeler aşağıda gösterilmiştir:

Sağlık, Sağlık, yalnız hastalık ve müdahalenin yokluğu olmayıp bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan tam bir iyilik halidir.

Saglık hizmetleri

Anne selenizi Unvanı ve mülhak bütçe şakelerle sunan idareler ve belediyeler ve bunlara bağlı teşekküller, sermayesiz kurumu Devlet tarafından emrinle suretyle kurulan idareler teşekküller, şare ve marakardır 3460 sayılı kanun hükümlerine tabii teşekkül ve mütesseseler, kurulu kanunlarla kurulu bankalar ve diğer teşekküller, sermayesiz yurtdışı öfeler Devletçe veya yurtdışı sayı yurtdışı sayı mütesseseler içinde bunları teşekkül ve bunlara aynı nispete atıf eden de vücut bunlar kurumu aynı mütesseseler teşkil ederler.

(1) Bu Kanunun parantezinde ilgili madde hükümleri 28/6/1978 tarih ve 2162 sayılı Kanunun 11 nci maddesi ile değiştirilmiştir. Ayrıca 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa 21/5/1979 tarih ve 1327 sayılı Kanunun 90 nci maddesi ile eklenen ve 12/5/1975 tarih ve 1997 sayılı Kanunla değiştirilmiştir "EK Geçici Madde 18" hükmüne bakınız.

politikası izlenmesini sağlayacak temel dayanak ortadan kaldırılmıştır. Bunu borçlanarak yapılan büyük bütçeli, ancak “gereksinimleri” kredi veren kuruluşun belirlediği sonuçlarından da “ülkenin politika geliştirme” “kaynak dağılımını ülke sorunlarını çözmeye yönelik düzenlemeleri” yapmak için değil, sanki bir “piyasa yönlendirmesi”, “pazar belirlenmesi” amacıyla yararlanılır duruma gelinmiştir. Sağlık Bakanlığı’nın isminden “Sosyal” teriminin çıkartılması “Sosyal Devlet” yaklaşımının artık benimsenmediğini gösteren önemli ipuçlarından birisi olmuştur.

Getirilen bu nokta SHSHK'nin öngördüğü sistemin ülke sağlık sorunlarını çözemediği (yani uygulatılmayan bir sistemin başarısız olduğu!) tartışmalarını başlatan, ülkeye uygunluğu hiç sorgulanmaksızın “maliyetin karşılandığı oranda tedavi” hedefleyen, sağlığı sadece hastalanırların tedavisi olarak gören sistemlerin dayatılma çalışıldığı bir sürecin ön adımıydı. Bunun böyle olduğu artık somut bir biçimde ortadadır.

Yaşa gereğcesinde öncelikli olarak çözülmesi gereken sağlık sorunlarının başında “köylerdeki sağlık hizmetinin yetersizliği” gelmektedir. Tüberkülozla ilgili bazı kampanya çalışmaları dışında köylere götürülmüş bir sağlık hizmetinin bulunmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Kırsal kesimde ulaşılabilir yerde “eğitilmiş sağlık personelinin bulunmamasının” yarattığı yetersizliklerin çözülmesi temel amaçlardan birisi olarak ele alınmıştır. Kırsal kesimde yaşayanlar söz konusu personele ulaşamamaya bağlı olarak bilgisiz ve bilimsel uygulamalarla zarar veren hekim

(*) Prof. Dr., Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı (E.) Öğretim Üyesi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

taslaklarının “mutabbiplerin” elinden kurtarılmalıdır. Bugün varılan noktada mutabbiplerin elinden kurtarmak bir yana mutabbipler tescil edilmiştir, bunlara modern mutabbipler de eklenmiştir.

Özellikle kırsal kesimde yaşayanların ulaşabilecekleri yerde eğitilmiş sağlık personelinin bulunmasına olan gereksinim vurgulanmaktadır. “Halk sağlığı alanında uzman personel yetiştiren, bilimsel etütler yapan bir merkezin kurulmamış olması” nedeniyle bu alanda doğan uzman açığının olumsuz etkileri vurgulanmaktadır. Dikkat edilirse bu öneri yapıldığında üniversitelerimizde gerçek bir “toplum hekimliği” eğitimi veren bilimsel birimler bulunmamaktadır. Nitekim **Prof. Dr. Nusret Fişek**

Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı’ndan ayrıldıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Bölümü’nün başına geçerek söz konusu amacı gerçekleştirmeye yönelik akademik sistemi geliştirmiştir. Günümüzde bu yeterliğe sahip personel yetiştirilmiştir. Ancak bu personel ve uzmanlardan yararlanması gereken sağlık sistemi bu yaklaşımdan uzaktır. Bakanlık kadrolarına atanan uzmanların çoğu gerçek işlevlerinin dışında işlerde çalıştırılmakta, adeta işlevlerini yapamayacakları yerlerde özellikle görevlendirilmişler gibi bir görünüm doğmaktadır. Getirilmek istenen yeni modellerde bu amaçla yetişen “halk sağlığı uzmanlarının” fonksiyonu ortadan kaldırılmaktadır. Bunların yapması öngörülen “bilimsel etütler” ancak bazı kredi kuruluşlarının belirlediği konularda ve daha çok yabancı uzmanlara kaynak aktaracak projelerler biçiminde uygulamaya sokulmakta, yapılan çalışmaların sonucundan var olan koşullarda ülkenin herhangi bir yararının olup olmayacağı düşünülmeden borçlanılmaktadır.

Kırsal kesim insanımızın “ulaşabileceği yerdeki” eğitilmiş personel adeta buharlaşmıştır. Kırsal kesim insanının nasıl bir korumasızlık altında olduğunu görmek isteyenler canlıkıran zehirlenmeleri başta olmak üzere nasıl bir çevresel etkilenim salgınının ortaya çıktığını göreceklidir. Tarım kesimi adeta kimyasal soluyup, kimyasal yiyip içerek kimyasal havuzunda yüzmektedir. Bakanlıkların yetişmiş teknik personeli sahadan uzaklaşmış, onları bilgisayar başında beklemektedir. Bütün tarım kesimi insanları, başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere adı konulmamış iş sağlığı mağdurlarıdır.

Koruyucu hekimlik uygulamaları arasında sayılan “halk için sağlık eğitimi” bütünüyle terkedilmiştir. Günümüzde halk “popüler” “teknoloji abartılı” magazin bilgileriyle adeta bombardımana tutulmaktadır. Sağlık eğitimi adı altında yapılan yazılı ve görsel basın programları daha çok “gizli reklam” ağırlıklı olmaktadır.

Çevre sağlığı hizmetleri Sağlık Bakanlığı dışındaki

bakanlıklara yetki devri nedeniyle hemen hemen işlevsiz hale getirilmiştir. “Çevre”, “ekoloji”, “çevre sağlığı” kavramları birbirine karışmış, ilgisiz bakanlıklar yetki kapma telaşı içerisinde hizmetin bütünlüğünü ve işlevselliğini ortadan kaldırmışlardır. Çevre sağlığı açısından toplumun koruyucu kalkani birçok yerden delinmiş gibidir. Giderek sadece gelişmiş ülkelerin yönlendirdiği çevre sağlığı sorunları ön plana çıkarılarak bunların müdahale olanağı ortadan kaldırılmakta, ülke ekonomisiyle ilgili handikaplar yaratacak yönlendirmelerin gerekçelerini oluşturur hale gelmektedir. Getirilmek istenen sistem bu durumu daha da kötüleştirecektir.

Toplum beslenmesi ile ilgili sorunların çözümü büyük oranda ihmal edilmiş, toplum reklamlar ve gizli yönlendirmelerle geleneksel temel beslenme kültüründen de uzaklaşmaya başlamıştır. Gıda kodeksinin işlevi, gıda sağlığı uygulamalarıyla karıştırılmıştır.

SHSHK’nin ilk maddesinin gerekçesi sağlığın insan hakkı olma özelliğine dayanmaktadır. Yasanın tüm öngörülerini “sosyal devlet” temeline dayanır. Buna karşın Bakanlığın sosyal işlevi tümüyle ortadan kaldırılmıştır. Hasta “fiziksel, biyolojik ve sosyal çevresi” ile bir bütün olarak ele alınmamaktadır.

Bu yasanın çıkarılma gerekçelerinin hepsi varlığını sürdürmektedir. Düşünen ve şu anda içine düşürüldüğümüz durumu gören her kafa bu

soruyu sormayı sürdürecektir:

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanunun gerekçeleri kalktı mı?

Kaynaklar

Alma Ata 1987; *Primary Health Care- Report of the International Conference on Primary Health Care*, Geneva: World Health Organization, 1978.

Green, W. Lawrence (1992) *Prevention and Health Education, Public and Preventive Medicine* (John m. Last, Robert B. Wallace Eds), NewYork: Prentice Hall International Inc..

Güler, Ç. (2004) “Küreselleşme Süreciyle Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun’un Gerekçeleri Kalktı mı?”, *IX. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Halk Sağlığının Son 40 yılı ve Geleceği, “Küreselleşmenin Halk Sağlığı Üzerindeki Etkileri ve Gelecekte Yapılacaklar”*, Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Kasım, 2004.

Last J. (1998) *Public Health and Human Ecology*, Second Ed. (7-9), New Jersey: Prentice Hall International.

Üner, R. ve N. Fişek, (1961) *Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi ve Uygulama Planı Üzerinde Çalışmalar*, Ankara: TC Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayını.

İÇİMİZDEN BİRİ – OKURDAN MEKTUPLAR

“Babam Her Zaman Bizden Uzak Yaşadı”

Şahin ALACAÇAYIR (*)

Merhaba,

Ben Hacettepe Üniversitesi Maden Mühendisliği bölümü 4.sınıf öğrencisiyim. Erzincan'ın Refahiye ilçesine bağlı beş altı haneli küçük bir köyde, madenci bir ailenin içinde doğdum. Ankara'ya geldiğim ilk yıl beni en çok şaşırtan şey çevremdeki insanların Erzincan ile ilgili bilgileri oldu. Girlevik Şelalesi'ni, Ekşisu Sazlığı'nı ve birçok kuşun oraya geldiğini, Kemaliye evlerini, Karanlık Kanyonu'nu, Acemoğlu Boğazı'nı, Ergen dağındaki kayak pistini, Keşiş dağlarının zirvesindeki Yedigöller'i; benim bile adını duymadığım babiko, kelecoş, evelik dolması gibi yöresel yemekleri bilen kişiler oldu. Ama Erzincan'da pek çok maden yatağının olduğunu bilen çok az insan çıktı. Oysa, benim gibi pek çok Erzincanlı çocuk maden yataklarının olduğu bu küçük köylerde doğdu. Herkes gibi benim kişiliğimin oluşmasında, yaşama bakış açımında babamın mesleğinin etkileri oldu.

Babam 16 – 17 yaşlarında yaşadıkları köye yakın bir maden ocağında işe başlamış, yirmi yıl boyunca durup dinlenmeden krom ocaklarında çalışmış. Halen daha çalışmaya devam ediyor. Çocukluğum süresince babam bize ve kendi evine hep uzak yaşadı. Hafta sonu ve tatil demeden gece gündüz dağ başlarında konteynırlarda yaşamını sürdürdü. Dolayısıyla babamla hiçbir zaman yakın olamadık, aramızda hep bir uzaklık vardı. Çocukken işinin bizden daha öncelikte olduğunu düşünürdüm. Bunun burukluğu ile büyüdüm. Ama her zaman ona çok büyük bir saygı besledim. Özellikle üniversiteye gelip yaşamı biraz daha tanıdıktan sonra kendi bakış açımdan çok onun penceresinden yaşama baktığımda asıl zorluğu ve burukluğu onun yaşadığını gördüm.

O zamanlar, bizi en çok etkileyen olay ekonomik durumun belirsizliği idi. Kış aylarında yollar kapandığında madenler çalışmıyordu. Ne zaman açılacakları da belli olmuyordu. Madenin kapalı olduğu zamanlarda eve bir şekilde para gelmesi gerekiyordu. O sürelerde babam çareyi uzun yol tır şoförlüğü yapmakta buluyordu. Yine aylarca o şehirden bu şehre yük taşıyordu. Bazen de başka ocaklardan birisi gelir oradaki işçileri toplayıp başka maden ocaklarına götürürdü. Mevsimlik tarım işçileri gibi oradan oraya şehirden şehre giderler, oradaki maden ocaklarında çalışırlardı. Yani yine bizden uzak olurdu. Ben, annem, ikiz kız kardeşlerim onun yolunu gözlerdik ama biz dört kişiydik, beraberdik. Babam ise uzaklarda tek başınaydı. Maden çalıştığında ise krom fiyatlarındaki dengesizlik sorun oluyordu. Sektörün talebine göre krom kısa zaman aralıklarında çok yüksek ya da düşük değerlerle satılıyordu. Fiyat düşük

olduğunda madenlerdeki çalışma yine duruyordu. Tekrar ne zaman açılacağını hiç kimse bilmiyordu. Annem, beni ve kardeşlerimi her zaman ekonomik sıkıntılardan uzak tuttu ama çoğu durumda gözlemleyebiliyordum. Her şey bir gün düzelecek umudu ile büyüdüm.

Dokuz yaşında ilk defa babamla birlikte maden ocağına ziyarete gitmiştim. Çok etkilenmiştim. Devasa bir iş gibi gelmişti bana. Ondan sonra fırsat buldukça gitmeye çalıştım. O zamanlar fark etmesem de sanırım oradaki yaşamdan farkında olmadan etkilendim. Dediğim gibi babam her zaman bizden uzak yaşadı. Ayda bir iki defa gelir ve ancak o zaman görürdük onu. Bir yaz tatilimizde iki hafta kalmak için annem, ben ve kardeşlerim madenin olduğu köye gitmiştik. O süre boyunca babam ile birlikte köyün hemen yanında bulunan konteynırlarda kalmıştık. Hayatımın en garip deneyimiydi bu. Herkesten ve her şeyden çok korkmuştum. İlk defa evimizden, bildiğimiz yaşamdan uzak, yabancı bir yerde yaşamıştık. Bütün köy babama çok saygı gösteriyordu ve bizi sürekli evlerine davet ediyorlardı. Ama ben konuşmalarından hiçbir şey anlamıyordum. Bir an önce kaçıp gitmek istiyordum. Oysa babam bizi memnun etmek için ne kadar çok uğraşmıştı ve ne kadar mutlu olmuştu onunla birlikte olduğumuz için. Onun yaşadığı yer, yaşadığı yaşam bize yabancı ve uzak gelmişti. Ben aslında babamın, maden ve madencilerin yaşamından korkmuştum. Güvende hissettiğim evimize kaçmak istemiştim.

O yaz tatilinden sonra hiçbir şeyden yakınmadım. Ne parasızlıktan ne de babamın bize olan uzaklığından. Ortada var olan fedakârlıkları o zaman fark etmiştim, babamın biz evimizde huzurlu yaşayalım diye katlandıkları, çektiği zorlukları ilk defa o zaman fark etmiştim. O tatilden sonra büyümüşüm biraz.

Özlem dolu yıllar geçti. Üç kardeş okuduk. Ben

(*) Hacettepe Üniversitesi Maden Mühendisliği Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

Erzincan'ın İliç İlçesi Yakuplu Köyü yakınlarından Anagold Madencilik İşletmesi

lise son sınıfa geldiğimde üniversitede hangi mesleği seçeceğim konusunda babam bana hiçbir zaman şu bölümü şu mesleği yap gibi bir dayatmada bulunmadı. Kendi yolumu kendim çizmemi istedi. Ama ben zaten sıradan bir iş yapamayacağımı biliyordum. Madenle olan tanışıklığımdan dolayı da maden mühendisliğinin bana uygun olacağını düşündüm. Babam ve annemin dışında etrafımdaki herkes bu işin tehlikeli olduğunu söyledi, “madene bir can daha sokmayacağız” diye gözyaşı dökenler bile oldu. Bir başkası “Bak babana yıllardır madenlerde çalışıyor şu son iki yıldır sigortalı, ondan önce hiç güvencesi yoktu. Yirmi yılın tazminatını aldı mı, yok ne gezer. Göçükleri de unutma” dedi. Haklıydı, yıllar öncesinde madende bir göçük olmuştu ve 3 işçi yeraltında kalmıştı. Babamla telefonda konuştuk. Sesindeki endişeyi ve korkuyu içimde çok derinlere kadar hissetmiştim. Ülkemizde maden kazalarını biliyorduk ama bu kadar yakın olması, babamın sesi, annemin diken üzerinde nefes alışları bir kamyon gibi çarpmıştı bana. Bütün bunları biliyordum. Zaten onun için seçtim bu bölümü. O zaman anlamıştım, aslında “maden kazası”, “ihmalkârlık” gibi medyatik sözcükler ardına gizlenen bütün acıları, dağılan insan yaşamlarını, ölümün soğuk yüzünü yaşayarak görmüştüm.

Mesleğimin getireceği ağırlığı ve sorumluluğu çok yakından yaşayarak görmüştüm. Ama babam hiçbir şey demedi. Hatta içten içe bir şekilde onun yolundan gittiğim için gurur duyduğunu hissetmiştim. İşte o zaman ilk kez babamla bir bağ kurmuştum. İlk kez onun yaşamındaki bir konuya ortak olacaktım ve bu kararım doğru yolda gittiğimi düşündürdü. Önceden okuduğum bütün iş kazası haberleri, uzaktan takip ettiğim, üzüldüğüm, düşündüğüm hayatların ilk defa o zaman gerçek olduklarını hissetmiştim. Bu deneyimlerle birlikte derslerime daha farklı, önemseyerek yaklaşımaya başladım. Anlatılan her şeyi anlamaya, sorgulamaya çalıştım. Bir gün maden mühendisi olarak madendeki insanların hayatının sorumluluğunu üzerime alacaktım.

İlk zamanlar, okulda öğrendiğim her bilgiyi babama anlatmak isterdim ve ona sorular sorardım. Sonunda baba – oğul paylaşacak bir şeyler bulmuştuk. “Nasılsın?”, “İyi misin” gibi soruların dışında gerçekten konuşup tartışıyorduk. Bu durum ikimiz için de çok yeniydi ve belli etmesek de ikimizde de büyük bir sevinç yaratmıştı.

Sonuç olarak; ileride neyle karşılaşırısam karşılaşıyım ben, babasına anlatacak konuları olmasını isteyen, onunla ortak bir şeyler paylaşabilmek isteyen küçük bir çocuktum.

Çöpten Çıkan Kütüphane

Söyleşi : Oya FİŞEK (*) – Özgün MİLLİOĞULLARI KAYA (**)

Bazen, küçük bir rastlantı sıradan bir günü, sıradan olmaktan çıkartıp, yaşamı değerli kılan olayların yaşanacağı uygun ortamı oluşturur. Sağlıklı, temiz bir kentte yaşamamızı sağlayan temizlik işçilerinden ikisi çöpleri toplarken bir torbanın içerisinde kitaplar bulurlar ve bir düş kurarlar. Düşlerini arkadaşları ile paylaşırlar. Düşleri; çöplerde buldukları kitaplarla bir kitaplık kurmaktır. El birliği, gönül birliği yaparak sonunda kütüphanelerini kurarlar. Yani bir masal gerçek olur. “Çalışma Ortamı” dergisinin bu sayısının konuğu: Çöpten Çıkan Kütüphane görevlisi Eray Yılmaz.

Çöpten Kütüphane fikri nasıl ortaya çıktı?

■ Temizlikte çalışan arkadaşlarımız çöp konteynerlerinin yanında kitaplar buluyorlardı. Madem bizler bu kadar kitap buluyoruz, bu kitaplardan kütüphane kuralım, işçi arkadaşlarımızda gelsin bu kütüphaneden faydalansın şeklinde fikir oluştu. Kitaplar hızlıca toplandı ve kütüphane oluşturuldu. Atmaya kıyamadıkları kitapları buraya gönderdi insanlar. Buranın bir özelliği de oturduğumuz sandalye ve masadan tutun tüm eşyaların geri dönüşüm ile kazandırılmasıdır.

Bu yaptığımız çalışmalar medyada çok ilgi gördü. Hatta dünyada ilgi gördü. İnsanlarımız yoğun ilgi gösterdi ve kitap desteğinde bulundular. Bugün hala desteklerini de sürdürmektedirler.

🔑 **Yabancı ülkelerde de ilgi gördü dediniz, bunlar hangi ülkeler? Nereden haberleri oldu?**

■ Kısaca bahsetmek gerekirse, bunlar Çin, İran, Irak, Amerika, Almanya, Fransa, İngiltere, İsrail. Kütüphanemizin ilk haberini BBC yapmıştı, oradan haber aldıklarını söylediler. Ondan sonra da birçok insan ziyaret etmeye başladı.

🔑 **Burası bir uğrak yeri haline geldi o zaman.**

■ Evet. Halk çok merak ediyor. Gelip kütüphaneyi görmek istiyorlar.

🔑 **Etrafta çok yerleşim yeri yok. Kütüphaneye öğrenciler ulaşabiliyor mu?**

■ Buraya ulaşım oldukça zor. En yakın da Mühve ve İmrarh Köyü var. Ama birçok okul ziyarete geliyor. Lise, anasınıfı, kreşler, birçok düzeyde ziyarete geldi. Öğrenciler geldiğinde bizim bir de müzik grubumuz var. Adı Grup Teneke. İşçilerin oluşturduğu bir grup. Onlar da ziyarete gelenlere konser veriyor.

Ama kütüphanenin açılmasındaki esas amaç mesaisi biten işçi arkadaşların kütüphaneden yararlanması, kitap okumasıydı. Onlara birşeyler kazandırmak amacıyla oluşturuldu. Dışarıdan gelen insanlara da kapısı açık ama ulaşım zor tabi.

🔑 **Kütüphanenin olduğu bina alışık olduğumuz binalara benzemiyor, buranın geçmişini biraz anlatır mısınız?**

(*) Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü

(**) Dr., DİSK/Genel İş Araştırma Daire Müdürü ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

■ Haklısınız. Burası geçmiş yıllarda aktif olarak kullanılan bir tuğla fabrikasıydı. 20 yıl önce bu fabrika kapanmış ve uzun bir süre atıl kalmıştır. Bizim şantiyemiz buraya taşınıp kütüphane fikri ortaya çıkınca, burası restore edildi ve 2016 yılında açıldı.

✎ **İşçilerin çocukları kütüphaneden yararlanıyor mu?**

■ Tabiki, işçi çocukları gelip kullanıyorlar. Gelecekten de istedikleri kitapları bize not olarak iletiyorlar ve biz de onlara gönderiyoruz.

✎ **Peki ulaşım konusunda sıkıntı çeken genç ve çocukların kütüphaneye ulaşması için bir çalışma yapıyor musunuz?**

■ Mobil kütüphane kurduk. Çöp kamyonundan kütüphane yapıldı. Yakında mobil kütüphanemiz hizmet vermeye başlayacak.

✎ **Kütüphanenizde aylık ne kadar kitap okunuyor?**

■ Ayda yaklaşık 70 kitap okunuyor. Haftalık 1-2 kitap okuyan işçi arkadaşlarımız var. Bizim işyerimizde çalışanların çoğu ilköğretim mezunu. Ama son yıllarda lise hatta üniversite mezunu temizlik işçilerinin sayısı arttı. Bu da kütüphaneden yararlananların sayısını arttırdı. Burada şöyle bir sorun da var. Çöp toplama iş-

nin yüzde 70'i gece yapılıyor. Ama bu kütüphane gece açık değil. Onlar gece çalıştığı için kütüphaneden yararlanamıyorlar, gündüz de geceler uyuyorlar. Bu kütüphane 24 saat açık olsa ya da daha çok işçimiz gündüz çalışsa bu kütüphaneden yararlanan sayısı artar. Çalışma saatlerinin uymaması nedeni ile yeterince yararlanamıyorlar. Ama burada vardiya sistemi var. 6 ayda bir değişim oluyor. Ayrıca geceden kitap isteyenler bana not bırakıyor, ben de güvenliğe hazırlayıp veriyorum.

✎ **Hangi kitaplar daha çok okunuyor?**

■ En çok kişisel gelişim kitapları okunuyor.

✎ **Peki, gelip size okuduğu kitap ile ilgili konuşuyor mu?**

■ Tabi gelip konuşan oluyor, kitap önerisinde bulunuyor. Söz gelimi okuduğu kitaplardan etkilenip yazı yazmaya başlayan oldu. Bir tane arkadaşımız var, çok güzel şiirler yazıyor. Son bir iki aydır da roman yazmayı düşünüyor.

Kahvelerimizi içip, temizlik işçisi Teneke koro sunun bize de bir konser vermesinin sözünü alıp, aklımız gönlümüz onlarda teşekkür edip Çöpten Çıkan Kütüphane'den ayrıldık. Röportaj için teşekkür ederiz.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılında da Sessizlik Sürdü

Oya FiŞEK (*)

İnsanca yaşama hakkı yasalarla, uluslararası sözleşmelerle eşitlik ilkesine dayalı olarak koruma altındadır. Gerçekten öyle midir ya da kimler için öyledir?

Yaşam hakkı eşitlik ilkesine dayanıyorsa çocuk işçiler eşitlik ilkesinin neresinde yer alıyor?

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”ne imza atan, konuyla ilgili yasalar çıkaran ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türk hükümeti bu yükümlülüğünü anımsamış olacak ki 2018 yılını sessiz sedasız **“Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı”** ilan etti. 2018 yılı bitti. Biz de merakla beklemeye başladık. Çünkü çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik uluslararası program (IPEC) kapsamında 4 yılda bir yapılması planlanan TÜİK Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları en son 2013 yılında yayımlanmıştı. Yani 5 yılda çocuk işçiliği ile ilgili hiçbir veri, rapor yoktu. Çocuk işçiliğe hayır yılı ilan edilen 2018 yılı sonunda merakla beklenen bir rapor çıktı mı? Hayır. Hükümet 5 yıllık sessizliğini yine sürdürdü.

Peki, sokaktaki insanlar bu konuda ne düşünüyor?

Bu sorunun cevabını alabilmek için bir anket düzenledik. Ankete 126 kişi katıldı. İlk sorumuz şuydu: **“Hükümet 2018 yılını çocuk işçiliği ile mücadele yılı ilan etti, bundan haberiniz var mı?”**

Ankete katılan 126 kişiden 98 kişi haberi olmadığını söyledi. Haberi olduğunu belirten kişi sayısı ise 28’dir.

Örnek: 1			
Yaş: 50	Cinsiyet: Kadın	Eğitim: Üniversite	Meslek : Emekli Öğretim Görevlisi

Bundan haberim var. Ama nasıl, neden var? Sözlü, yazılı, görsel medyadan ya da sokak eylemlerinden falan duymadım. Bir öğretim görevlisi arkadaşım İstanbul’da bu konu ile ilgili toplantıya davet edilmiş. Sanırım bu toplantıyı düzenleyenler, hükümet, ILO ve UNICEF’miş. Toplantı sonunda neler olmuş bilmiyorum.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü

Örnek: 2			
Yaş: 38	Cinsiyet: Erkek	Eğitim: Üniversite	Meslek : Avukat

Haziran’ın 12’si çocuk işçiliğine hayır günü değil mi? Bu nereden çıktı? Peki ne yapılmış bu yıl boyunca?

Anketteki ikinci sorumuz: “Çocuk işçiliğinin kalkması için neler yapılabilir”di.

Anketimize katılan 126 kişinin 120’sinin çocuk işçiliğinin kalkması için neler yapılması gerektiği konusundaki önerileri şu şekilde sıralanmıştır:

- Yoksulluğun önlenmesi, gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi.
- İşsizliğin önlenmesi, yeni iş alanlarının açılması.
- Ekonomide dışa bağımlılığın önlenmesi.
- Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması.
- Yatılı okulların çoğaltılması ya da Köy Enstitüleri gibi okullar açılması.
- İlköğretim zorunlu ama gerekli izleme ve kontrol olmadığı için binlerce çocuk okuyamıyor. Denetimin artırılması.
- Çocuk işçi çalıştırılan yerler daha çok izlenmeli, bu işyerlerine ağır yaptırımlar uygulanmalı.
- Ucuz emek gücü olan çocukları, sömürgeci ülkelerden ve çıkar çevrelerinden korumak için sosyal devlete, medyaya, sivil toplum kuruluşlarına, üniversitelere toplumca baskı yapılmalı.

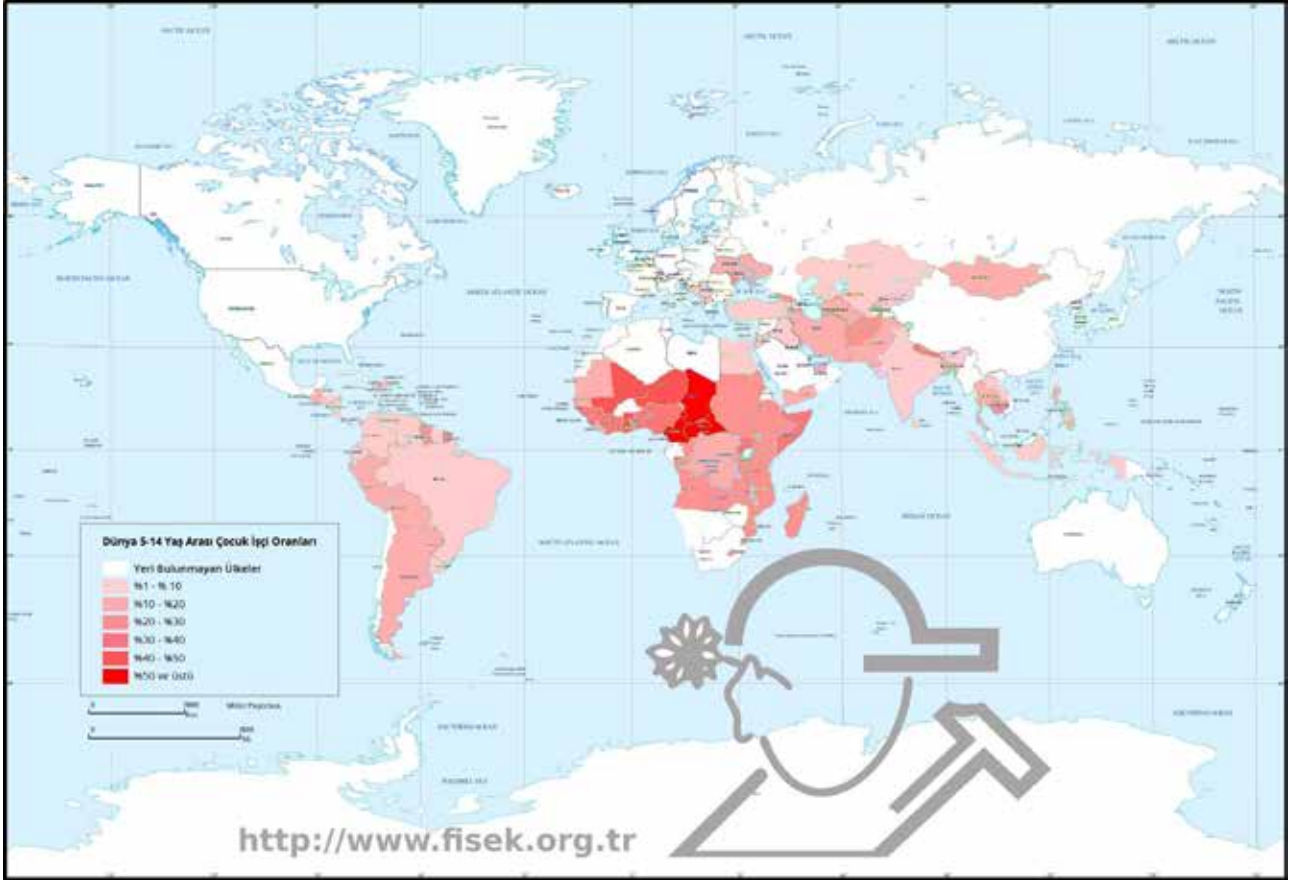
Örnek: 3			
Yaş: 47	Cinsiyet: Kadın	Eğitim: Üniversite	Meslek : Emekli

Aile yoksul ise, işsizlik almış başını gitmiş ise, eğitime ulaşmak hak olmaktan çıkmış ise, holdinglerin oyuncağı olunmuşsa tabi çocuklar ucuz işgücü olur. Sorun çıkar çevrelerinin güdümünde olmamakta yatıyor. Bir zamanlar konu ile çok ilgili olan üniversitelere, gönüllü kuruluşlara, özellikle de siyasal erke, kamuoyuna, basına baskı yapılmalı. İşsizlik, adaletsizlik, gelir dağılımı, yoksulluk, dışa bağımlılık, örgütsüzlük sürdürükçe hiçbir şey yapılamaz.

Örnek: 4			
Yaş: 18	Cinsiyet: Erkek	Eğitim: Lise	Meslek : Öğrenci

Bunu bana değil 2018 yılını çocuk işçiliği kalksın yılı ilan edenlere sorun. Öneri söylesem kim dinler ki?

Çocuk Emegi'nin Coğrafya Atlası (Dünya 5-14 yaş arası çocuk işçi oranları)

Örnek: 5			
Yaş: 57	Cinsiyet: Kadın	Eğitim: Üniversite	Meslek : Emekli Öğretmen

“Çocuk işçi ortadan kalksın” tantanasını yapanlar kimler? Tuzu kuru zenginler, sömürge ülkeler. Türkiye’de bu konu ilk kez tektilde gündeme geldi. **“Çocuk emeği var boykot edelim”** cıglığı atan ülkeler neden tekstili seçti? Çünkü Türkiye, tekstilde çok iyiydi. Oyun böyle başladı. Çocuk işçiliğine karşı olanlar ucuz emek gücü olan çocukları sömürmeyi bırakmadıkça çocuk işçilik olacaktır. Sosyal devlet bu konuda çıkarılan yasaları ve uluslararası sözleşmeleri yaşama geçirmeli, uluslararası holdingleri ve yerel sermaye ağalarını korumacı olmaktan vazgeçmelidir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermeli, işsizliği önlemeli ki çocuklar okula gitsin, çalışmasın.

Vakfımızın internet sayfasına girerseniz ve **“Çocuk Emegi'nin Coğrafya Atlası”**’na bakarsanız, Türkiye’nin de içinde olduğu, Asya, Afrika, Güney Amerika ülkelerinin kıpkırmızı noktalar ile dolu olduğunu görürsünüz.

Peki, sizce Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri neden bu ülkeler arasında yok?

Bu ülkeler değil mi yıllarca üstü kırmızı noktalarla dolu o ülkeleri sömürenler?

O ülkeler değil mi ucuz emek gücü görüp bütün işlerini sömürdükleri ülkelerdeki insanlara, çocuklara yaptıran?

Onlar değil mi yüzlerine maske takıp eşitlik ilkesine dayalı yasalar, uluslararası sözleşmeler hazırlayıp insan hakları çiğirtkanlığı yapanlar?

Yine o ülkeler değil mi sömürdükleri ülkelerin işbirlikçileri ile birlikte “mış gibi” yapıp görkemli toplantılarda çözüm yerine durum saptaması yapıp insanları sayılara döken?

Görkemli projeler yapan, rakamlar yükseldikçe de sanki suçlusu kim bilmiyormuş gibi, suçlu arayanlar. Soruların cevabı açık. Lütfen hedef şaşırtmaya çalışanların oyunlarına gelmeyelim. **Bertolt Brecht**’in dizeleriyle:

*“Onlar, dağları ve deryaları
bir kere olsun görmemişlerdi
bitirdikleri gün ömürlerini şu yeryüzünde
akşamları çok yorgunlar, halleri yok
nereden gelip nereye gittiklerini düşünmek için
küçükler, yoksulluklarını düşünmedikçe
hiçbir çıkar yol bulamayacaklar
ama hiçbir çıkar yol
bizce en iyisi, kalkmak
vazgeçmemek için kırıntısından bile yaşamın
yeter artık demektir
karşı çıkmaktır var gücümüzle acıyı doğuranlara
yaşanır hale getirmektir
bütün insanlara dünyayı”*

ÇALIŞMA ORTAMI Dergisi 28 Yaşında

İlk sayısını Mart 1992’de sizlerle buluşturan **Çalışma Ortamı Dergisi**, 27 yılı geride bıraktı. Dergimizin ilk sayısında işçi sağlığı iş güvenliğinin ülkemizde üzerinde az konuşulan, az düşünülen ve uygulamada az ağırlık verilen bir konu olduğunu saptamış; bu durumdan en çok çalışanların zararlı çıktığını vurgulamıştık. Hareket noktamız da burasıydı. **Çalışma Ortamı**, işçi sağlığı alanında yılların birikimi ile iç içe geçmiş, düğümlemiş sorunların çözümsüz olmadığının bilinciyle, ortak çözüm arayışlarına ve ortak eyleme olanak sağlayacak bir iletişim ortamı olarak yaşama geçirilmişti. Herkesin katkısına açık bu ortam, çözüm arayışının bir parçası olarak 27 yıldır kesintisiz bir şekilde yayım hayatını sürdürdü, sürdürmeye de devam edecek. Ancak dün olduğu gibi bugün de birlikte düşünmeye, birlikte üretmeye ve eylemeye ihtiyacımız var. O yüzden, Mart 1992’deki ilk sayımızdaki çağrımızı bir kez daha yinelemek istiyoruz:

“Sorunlar, yılların birikimi ile daha da iç içe girmekte ve düğümlenmektedir. Bir türlü çözüme yönelik adımların atılmamış olması, bizleri karamsarlığa ve sanki “çözümsüz” bir olgu ile karşı karşıyaymışız izlenimine itmektedir. Bu kısır ortamı aşabilmenin ilk adımı, bu alanda çalışanların (işyeri işçi temsilcileri, işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları, idari işler görevlileri, işyeri hemşire -sağlık memurları, sağlıkçı işçiler, işverenler), kamu denetim elemanlarının ve ilgi duyanların, sorunların üzerine hep birlikte eğilmele-ridir. Herkesin katkısıyla bir “haberleşme”, “bilgi-deneyim alışverişi” ve “iletişim ortamı” yaratılmalıdır. “**ÇALIŞMA ORTAMI**” dergisinin amacı, doğruları hep birlikte bulup, doğruların yaşama geçmesini de hep birlikte sağlayabilmemiz için bir ortam oluşturmaktır. Böylece bir ortamı yaratabilmek için sizin katkılarınıza gereksinmemiz var. Size ulaşmasını istediğiniz derginin biçiminden içeriğine dek önerilerinizi bize iletin. Çalışmalarınızı, kısa yazı ve haberlerinizi gönderin.”

Çalışma Ortamı Dergisi’nin Mart 1992’de yayınlanan ilk sayısının kapağı

Prof. Dr. Mesut Gülmez’in Yeni Kitabı:

Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti

Prof. Dr. Mesut Gülmez’in “Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti” başlıklı yeni kitabı yayınlandı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları’ndan çıkan kapsamlı çalışmada Prof. Dr. Mesut Gülmez bu kez uluslararası sosyal güvenliği; hukuk, politika ve uygulama boyutuyla son derece titiz bir şekilde disiplinlerarası bir yaklaşımla inceliyor.

Uluslararası sosyal güvenliğin 1919-2018 yılları arasındaki gelişim seyrini eleştirel bir bakış açısıyla ele alan 698 sayfalık kitap, aslında yazarın 2015 yılında sosyal güvenlik konusunda “yayınlanmış” ilk çalışması olan bir sempozyum bildiririnden doğmuş. Bildirinin başlığı “Sosyal Güvenlik mi, Sosyal Koruma mı? Uluslararası Boyut ve Evrimi Üzerine ‘İlk’ Düşünceler”. Kitabın *Önsöz*’de açıklanan

kısa öyküsü, özellikle genç bilim insanı adayları için, bu ‘ilk’ düşüncelerin yeni yeni sorularla ve bitmek bilmeyen bir bilimsel merakla, nasıl kapsamlı bir çalışmaya dönüştüğünü göstermesi açısından yol gösterici.

Prof. Dr. Mesut Gülmez, kitabın başında “*Hakkın adı, sosyal güvenliktir ve bir “sosyal kişi hakkı”dır.*” diyerek, alana yaklaşımını en başta netleştirdikten sonra uluslararası sosyal güvenliğin evrensel sefaletini, çok sayıda rapordan aktardığı ekonomik ve sosyal göstergelerle son derece çarpıcı verilerle ortaya koyuyor. Prof. Dr. Mesut Gülmez’in diğer kitapları gibi kapsamlı ve titiz bir çalışmanın ürünü olan kitap, sosyal politika alanıyla ilgilenen herkesin kütüphanesinde bulunması gereken temel bir başvuru kaynağı niteliği taşıyor.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Soğuk Havada Döküm Parçasının Aşındırılması ve Kesilmesi

Mustafa TAŞYÜREK (*)
mtasyurek@gmail.com

Durum: Dökümhanenin taşlama bölümünde bir işçi, çok soğuk bir kış günü, çelik döküm parçası üzerinde, profesyonel avuç taşlama ve kesme makinesi ile kesme ve aşındırma işlemi yapmaktadır.

Taşlama işçisinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Çelik döküm parçasının üzerine çıkarken, inerken veya etrafında dolaşırken açıkta içerisinde odun, taş veya kok kömürü yakılan maltıza temas ederek vücudunda yanıklar oluşabilir.
2. İşçiler kendi olanakları ile yaptıkları maltızda yaktıkları kömürün türüne bağlı olarak karbon monoksit, kükürt dioksit gibi zehirli gaz, duman ve islerden özellikle solunum yolu ile etkilenebilirler.
3. İşçi taşlama sırasında ortama yayılan döküm kumu, metal tozları ve dumanlarını soluyarak meslek hastalıklarına yakalanabilir.
4. Taşlama sırasında oluşan yüksek düzeydeki gürültü nedeniyle başta işitme kaybı olmak üzere fizyolojik ve psikolojik olarak etkilenebilir.
5. Avuç taşlama makinasının oluşturduğu titreşim ve uygun olmayan çalışma pozisyonu nedeniyle kas iskelet sistemi rahatsızlığına vb. uğrayabilir.
6. Kesici ve aşındırıcı disk patlayarak ciddi göz, yüz, baş, el, kol ve gövde vb. yaralanmalarına neden olabilir.
7. Kullanmış olduğu elektrikli el aleti ve uzatma kablolarından elektrik enerjisine kapılabilir.

> Yanıtı 16. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

İÇİNDEKİLER

• İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ	
– Yitirilecek Zaman Yok	3
A. Gürhan FİŞEK	
• ÇOCUK EMEĞİ	
– Çocuk İşçilik Olgusuna Nedensellik Bağlamında Bakmak ya da “Bizi Bize Anlatmak”	5
Taner AKPINAR	
• ÇOCUK HABER	
– Dijital Medyada Çocuklar ve YouTube	8
Murad KARABULUT	
• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ	
– Çalışanların İş Güvenliğine Olan İlgisini Nasıl Artırırız?	10
Mustafa TAŞYÜREK	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Kaçak Maden Ocağında Çalışan İşçilerin Çalışma Koşulları: Zonguldak Örneği	17
Yonca ELMA	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Şehir Hastaneleri	20
Feyza ERKAN	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Adalet Mücadelesinin Kaldırıcı Olarak Eşitlikçi Siyasal Dayanışma	23
Nergis MÜTEVELLİOĞLU	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Türkiye’de Ebelik Mesleğine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri	26
Güldali AYBAS	
• SOSYAL POLİTİKA	
– Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun’un Gerekçeleri Kalktı mı ?	30
Çağatay GÜLER	
• İÇİMİZDEN BİRİ - OKURDAN MEKTUPLAR	
– “Babam Her Zaman Bizden Uzak Yaşadı”	32
Şahin ALACAÇAYIR	
• SÖYLEŞİ	
– Çöpten Çıkan Kütüphane	34
Oya FİŞEK – Özgün MİLLİOĞULLARI KAYA	
• SOKAĞIN SESİ	
– Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılında da Sessizlik Sürdü	36
Oya FİŞEK	
• KITAP - DERGİ TANITIMI	
– Çalışma Ortamı 28 Yaşında	38
– Prof. Dr. Mesut Gülmez’in Yeni Kitabı: Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti	
• BULMACA	
– Soğuk Havada Döküm Parçasının Aşındırılması ve Kesilmesi	39
Mustafa TAŞYÜREK	

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>

Sayı Editörü :

Sebiha KABLAY - Nail DERTLİ

• **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına Oya FİŞEK

• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Oya FİŞEK

• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4 Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71

• Web sayfası: www.fisek.org.tr

• Çalışma Ortamı Dergisi’nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

• Çocuk Dostu’muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu’muz** olarak görmek isteriz.

• Çalışma Ortamı Dergisi üç ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)

• ISSN 1302-3519

• Sayı: 159 • Ocak - Şubat Mart 2019

• ÜCRETSİZDİR

• **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup Ltd. Şti. İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No: 7 / 18 İskitler - Altındağ / ANKARA

Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Faks: 0312 384 30 57

Baskı Tarihi : Mart 2019